

Co-Teach Informatica

Met zijn allen het lerarentekort te lijf

Vorbij de polarisatie in het onderwijs

Gert Biesta pleit voor pragmatisme

Digitaal open leermateriaal

Hoe zes scholen zorgen voor leukere lessen en meer werkplezier

Werkdruk

Onderwijsambassadeurs nemen leraren werk uit handen

Xiao Song wint aan dans skills nu hij werkt aan zijn zelfvertrouwen.

Leerling in beeld VO, het volgsysteem van Cito, maakt niet alleen Xiao Song's cognitieve ontwikkeling zichtbaar, maar ook zijn leerhouding, soft skills en sociaal-emotionele ontwikkeling. En juist daar zat voor Xiao Song de sleutel naar groei.

Ook behoefte aan een compleet beeld van jouw leerlingen? Kijk voor meer informatie op: cito.nl/leerlinginbeeld-vo

LEERLING IN BEELD IS EEN PRODUCT VAN

INHOUD & VOORWOORD

Het midden

Ik ben al heel lang fan van Stef Bos. Afgelopen periode moest ik vaak denken aan het openingslied van zijn album Ruimtevaarder. Dat lied gaat over het midden:

*Wat voor de ene liefde is
Is voor de ander haat
Alsof wij zijn vergeten
Dat het midden nog bestaat.*

Het zijn woorden die nagalmen wanneer je terugkijkt op het afgelopen jaar: oorlogen in Oekraïne en Gaza, een verkiezingsuitslag die ons land verdeelt. Actualiteiten die ook in onze scholen effect hebben. Hoe ga je om met Joodse kinderen die zich onveilig voelen? Wat zeg je tegen een moslimleerling die zich afvraagt of hij mag blijven als Geert Wilders aan de macht is?

In dit nummer staat een zeer lezenswaardig interview met Bart Brandsma over de leraar als 'de burgemeester van de klas': boven de partijen staan én een burgervader zijn. Het belangrijkste advies van Brandsma aan leraren, maar ook aan schoolleiders en bestuurders, is om 'leiderschap over het midden te nemen'. Dat betekent de juiste vragen stellen (Brandsma geeft praktische tips) en 'meningen' voorkomen.

Leiderschap over het midden nemen. Een mooie opdracht aan iedereen die op dit moment leidinggeeft: aan een klas of groep, aan een afdeling of school, aan welke partij of organisatie dan ook. Niet je eigen mening debiteren en ook niet gaan bemiddelen. Tegenstellingen zijn er altijd geweest en zullen er altijd blijven. Het gaat erom die spanning te leren hanteren en het gesprek op een hoger niveau te tillen.

Ook als onderwijssector kunnen we daar iets van leren. Want als er één sector gedomineerd wordt door tegenstellingen, dan is het wel het onderwijs. Gert Biesta legt in dit nummer uit dat dat inherent is aan het 'antinomisch' karakter van het onderwijs. Goed onderwijs bestaat juist bij de gratie van tegenstellingen: het gaat om instructie én ontdekken, om kindgericht én leerstofgericht. Dat zijn geen tegenpolen die brandstof moeten geven aan allerlei polariserende discussies, zoals vaak op social media gebeurt. Het zijn vruchtbare spanningspolen die energie geven aan professionals om steeds weer op zoek te gaan naar de juiste balans. Of zoals

Stef Bos het zingt:

*Er is geen kant te kiezen
Ze maken ons wat wijs
Ze praten over zwart en wit
Maar wijsheid is vaak grijs.*

Henk Hagoort

Voorzitter VO-raad

6 Polariserende in de samenleving

Het is niet zo belangrijk wat we vinden, stelt filosoof Bart Brandsma. 'Van bestuurders en schoolleiders verwacht ik vooral dat ze de dynamiek van het wij-zij-denken doorzien, en weten wanneer ze wel en niet moeten handelen.'

10 **Wereldburgers in Haarlem**
Unesco-school maakt werk van burgerschap.

16 **Polarisatie in het onderwijsdebat**
Begin eens bij je opdracht in plaats van bij je visie, suggereert Gert Biesta.

En verder

22 Open digitaal leermateriaal / 25 De schooltijd van... Malou Gorter / 26 VO in beeld / 28 Co-Teach Informatica / 34 Lezen: 'Onderwijs als ambacht' / 36 Het gebouw / 39 Onvergetelijk / 40 Luisteren: 'Mijn eerste jaar voor de klas' / 42 Onderwijsambassadeurs / 46 Boeken / 47 Mijn favoriet / 48 Wie werkt waar / 49 Mijn overstap / 50 Vraagbaak
Onze columnist Maxe de Rijk is met zwangerschapsverlof.

COLOFON

VO-magazine is een uitgave van de VO-raad, vereniging van scholen in het voortgezet onderwijs. VO-magazine verschijnt 6 keer per jaar in een oplage van 7000 exemplaren
Redactieadres VO-raad, Postbus 8282, 3503 RG Utrecht, T 030 232 48 00, redactie@vo-raad.nl, www.vo-raad.nl **Redactie** Cindy Curré, Evelien Dijkman (vormgeving) Xander Elink Schuurman, Ingrid Janssen, Stan Termeer, Suzanne Visser (eindredactie), Linda Zeegers **Ontwerp** XS Media, Utrecht **Druk** Damen Drukkers, Werkendam
Advertenties Onderwijsmedia, T 030 210 23 86 (Ray Aronds), www.onderwijsmedia.nl
Issn 18731163 **Afmelden** Wilt u het VO-magazine niet meer ontvangen? Stuur dan een bericht o.v.v. naam en adres naar redactie@vo-raad.nl
Disclaimer De meningen die in het VO-magazine worden weergegeven, komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de standpunten van de VO-raad.

Save the date: 11 april VO-congres

Op donderdag 11 april 2024 is het alweer zover! De VO-raad opent zoals vanouds in het NBC in Nieuwegein vanaf 10 uur haar deuren voor het jaarlijkse VO-congres voor schoolleiders en bestuurders. We maken weer ruimte voor inspiratie en ontmoeting met collega's uit het hele land. We zijn nog volop bezig met de samenstelling van het programma, maar vanaf december kun je je al inschrijven via www.vo-raad.nl.

→ Zet de datum alvast in je agenda!

Leertraject Beginnend bestuurder

Ben jij gestart als bestuurder en wil je samen met andere beginnende bestuurders de diversiteit van het beroep verkennen? Om je te faciliteren in je nieuwe rol biedt de VO-academie het inwerktraject Beginnend bestuurder. Het inwerktraject Beginnend bestuurder start met een tweedaagse op 14 en 15 maart 2024, waarin je kennis en inzichten krijgt aangereikt door experts op het gebied van besturen. Tijdens inspirerende workshops leer en reflecteer je in samenwerking met andere bestuurders. Naast de tweedaagse bestaat het traject uit twee losse dagen, die elk starten met een interactieve lezing of workshop. → Lees meer en meld je aan via www.vo-academie.nl.

Sectorrapportage 2023 geeft inzicht

In de nieuwe Sectorrapportage 2023 deelt de VO-raad belangrijke inzichten over diverse onderwerpen, zoals het lerarentekort, de groei van het bredeschoolaanbod, de staat van de huisvesting en de financiële positie van scholen. Ook geven wij onze visie op de uitdagingen waar het voortgezet onderwijs voor staat en welke oplossingen wij voorstaan. We delen ook waar we trots op zijn en waarover we graag met elkaar de dialoog aangaan.

→ Nieuwsgierig? Kijk op sectorrapportage.vo-raad.nl.

Magazine over eigenaarschap van leerlingen

Het programma Voortgezet Leren heeft een nieuw magazine uitgebracht vol actuele praktijkvoorbeelden, praktische instrumenten en kennis uit onderzoek over eigenaarschap van leerlingen. Een belangrijke rol in het stimuleren van meer eigenaarschap is weggelegd voor leraren en mentoren. In dit magazine lees je hoe jij hen nog beter kan ondersteunen bij deze uitdagende taak. Welke ruimte, vaardigheden of middelen hebben zij nodig? Vind inspiratie in praktijkvoorbeelden, ga aan de slag met praktische instrumenten en lees theoretische inzichten.

→ Download het magazine via www.vo-raad.nl.

Leden VO-raad keuren beroepsprofiel voor bestuurders goed

De leden van de VO-raad zijn tijdens de algemene ledenvergadering op 29 november unaniem akkoord gegaan met het voorstel beroepsprofiel bestuurders. Dit beroepsprofiel is een eigen initiatief van de sector funderend onderwijs met als doel de professionele ontwikkeling en doorontwikkeling van bestuurders te bevorderen. Het profiel is in tripartiete samenwerking met de vereniging van onderwijsbestuurders VvOB en de PO-Raad tot stand gekomen. De geledingen van deze organisaties stemden al eerder in met het beroepsprofiel. → Lees en download het profiel via www.vo-raad.nl.

Werkconferentie 'Aan de slag met onderzoek in de school'

Een onderzoekende manier van werken is cruciaal voor voortdurende ontwikkeling van het onderwijs en voor de professionele ontwikkeling van schoolleiders, leraren en ander onderwijspersoneel. Wil je als schoolleider, docent of coördinator werken aan de onderzoekscultuur op jouw school? Kom naar de werkconferentie op 6 februari en neem je collega mee! Laat je inspireren door praktijkverhalen en wissel ervaringen en ideeën uit met collega's.

→ Schrijf je in via www.voortgezetleren.nl.

Korte enquête over smartphonebeleid

Scholen hebben eind november een uitnodiging vanuit Oberon en het Kohnstamm Instituut ontvangen om een korte vragenlijst (< 5 min) in te vullen over hun smartphonebeleid: welk beleid voeren scholen momenteel en hoe gaan zij om met de nieuwe landelijke afspraak op dit vlak, die vanaf 1 januari 2024 gaat gelden? De VO-raad vraagt schoolleiders deze vragenlijst in te vullen, om zo een zo goed en compleet mogelijk beeld te krijgen van de ontwikkelingen op scholen. Opdrachtgever voor de enquête is het ministerie van OCW; zij zullen de uitkomsten ook meenemen bij verdere beleidsbepaling op dit vlak. Je deelname is ook relevant als je (nog) geen beleid hebt op het gebied van mobiel telefoongebruik op school.

→ De enquête kan tot en met 31 december worden ingevuld.

INTERVIEW

Tekst: Jacques Poell • Fotografie: Josje Deekens

Filosoof Bart Brandsma over de rol van schoolleiders en bestuurders bij polarisatie

'Het gaat niet om je mening, maar om het vraagstuk'

Israël-Hamas, Extinction Rebellion-klimaatontkeners, Zwarte Piet-Kick Out Zwarte Piet. Wit tegen zwart, links tegen rechts, wij tegen zij. Tegenstellingen die onze samenleving niet hóeven te splijten. Dat is althans de overtuiging van filosoof Bart Brandsma, die al meer dan vijftien jaar in de praktijk werkt aan 'polarisatiestrategie'. Zijn denkkader wordt inmiddels omarmd in binnen- en buitenland. Het is een baken voor 'beroepsneutralen' in bijvoorbeeld de journalistiek, de rechtspraak, de politie ... en het onderwijs.

BART BRANDSMA (DRONTEN, 1967)

- 1974-1979: Katholieke basisschool Fredericus in Steggerda
- 1979-1980: Brugklas mavo Gelderingen in Steenwijkerwold
- 1980-1986: Vwo RSG Steenwijk
- 1986-1992: Studie politieke en sociale filosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen, bijvak journalistiek in Utrecht
- 1992-1998: Journalist voor o.a. Filosofie Magazine, Management Team, Intermediair
- 1998-2001: Projectmanager Teleac/NOT
- 2001-2005: Freelance programmamaker voor o.a. Amnesty International, de Nederlandse Moslim Omroep (NMO), Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT)
- 2005-2023: Werkzaam als zelfstandige; consultant, trainer en auteur op het vlak van dialoog, samenwerking, conflict en polarisatie.
- 2006: *De hel, dat is de ander; het verschil in denken van moslim en niet-moslim*, uitgeverij Veen Magazines/BB in Media
- 2016: *Polarisatie; inzicht in de dynamiek van wij-zij denken*, uitgeverij BB in Media
- 2023: Podcastserie in samenwerking met Wageningen University & Research

Filosofie is het mooiste vak van de wereld, dus ging de jonge Bart Brandsma dat studeren. En omdat hij daar graag over wilde vertellen, koos hij als bijvak journalistiek. Het mag dan ook geen verwondering wekken dat hij al gauw ging schrijven voor het publicatijschrift over zijn grote liefde: Filosofie Magazine. Via via kwam hij bij de publieke omroep terecht, maakte items voor wat nu de NTR is en documentaires voor opdrachtgevers als het Koninklijk Instituut voor de Tropen, dat hem uitzond naar landen als Marokko, Senegal, Turkije en Indonesië. Landen met veel moslims, en als je die ontmoet, krijg je een heel ander beeld van ze dan je hebt als je alleen maar onze kranten leest. Dat merkte Bart vooral toen hij ook opdrachten voor de Nederlandse Moslim Omroep ging doen. Maar toen, drie jaar na 9/11, werd Theo van Gogh vermoord. "Ik beseftte: wacht eens even, ik word nu opeens bij de niet-moslims ingedeeld, en daar heb ik zelf niets voor gedaan! Ik heb mezelf toen de vraag gesteld die nog maar heel weinig mensen zichzelf stelden: wat gebeurt hier nou eigenlijk? Wat is polarisatie als je dat fenomeen als filosoof benadert? Dat ben ik grondig gaan onderzoeken." ➤

'Bijna iedereen zegt: polarisatie is een uitvergroopt conflict. Maar dat is helemaal niet zo'

Je hebt na jaren ‘sleutelen’ een denkkader rond polarisatie ontwikkeld. Hoe ziet dat er in grote lijnen uit?

“Er zijn om te beginnen drie basiswetten. De eerste is dat polarisatie – het denken in de twee polen ‘wij’ en ‘zij’ – een gedachteconstructie is: het zit in de hoofden van mensen en is niet aan plaats of tijd gebonden. De tweede wet is dat er brandstof nodig is om de polarisatie in stand te houden en aan te wakkeren. Brandstof in de vorm van negatieve statements over de identiteit van de tegenpool. Denk bijvoorbeeld aan de tweets van Donald Trump, maar ook aan die van Greta Thünberg. En de derde wet is die van de gevoelsdynamiek: het doet er niet toe wat je zegt, maar hoe je het zegt en wie je bent.

Dan zijn er vijf rollen die mensen in het wij-zij-denken kunnen spelen: die van de pusher (iemand die de brandstof levert); de joiner (die een kant kiest); de silent (het midden dat niet kiest en niet wordt opgemerkt); de bridge builder (die zegt boven de partijen te staan en ze met elkaar te willen verzoenen – wat in de meeste gevallen alleen maar voor meer brandstof en polarisatie zorgt); en de scapegoat (die volhoudt om neutraal te zijn en daardoor het doelwit van beide polen kan worden).

En ten slotte zijn er vier game changers: versterk de mensen in het stille midden door hún verhaal te vertellen, verander van onderwerp, verander van positie (neem leiderschap over het midden) en verander van toon. Dit is het denkkader in een notendop, op mijn website insidepolarisation.nl kun je er veel meer over lezen of een podcastserie beluisteren.”

Je hamert in je publicaties voortdurend op het verschil tussen conflict en polarisatie. Is dat zo hard nodig?

“Bijna iedereen zegt: polarisatie is een uitvergroot conflict. Maar dat is helemaal niet zo. Neem Israël: het wij-zij-denken, de polarisatie, is daar altijd aanwezig. Dan gebeurt 7 oktober – een conflict – en dat jaagt die polarisatie enorm op. Ander voorbeeld: platteland versus stad. Een tweedeling die er altijd al is geweest. Met de stikstofcrisis wordt dat wij-zij-denken op een nieuwe manier leven ingeblazen: boeren versus ambtenaren. Zo zie je allerlei wij-zij’s zich opstapelen. Als je geen oog hebt voor dat fenomeen, dan denk je dat alles ‘conflict’ is. Daar kun je

‘Een bestuurder moet van een discussie een dialoog kunnen maken en die dialoog naar een hoger plan trekken’

weinig mee. En dat merk ik aan alle ‘beroepsneutralen’ in het land: de politie, zorgverleners, docenten, en zo voort. Een conflict kunnen ze oplossen, dat is iets concreets wat zich ergens afspeelt. Maar wij-zij is een gedachteconstructie, daar kun je niet naartoe en dat kun je dus ook niet oplossen. Daar heb je je op een andere manier toe te verhouden.”

Op een andere manier – hoe dan?

“Wat ik de laatste jaren geleerd heb: je kunt je wel heel erg blindstaren op wat de ene pool vindt en wat de andere pool vindt – zoals nu met Israël en Hamas – maar het is eigenlijk niet zo belangrijk wat we vinden. Ik ben in 2018 voor het geven van een training naar Noord-Ierland gegaan. De Troubles van de burgeroorlog zijn daar weliswaar achter de rug, maar als er ergens in wij-zij-termen wordt gedacht, is het daar wel! Er is daar een school voor voortgezet onderwijs waar ze een methode hebben voor als het echt spannend wordt rond dat wij-zij-denken. Ze stellen dan drie vragen: ‘Wat weet je?’, ‘Wat wil je vragen?’ en ten slotte ‘Wat heb je nu geleerd?’ De vraag die daar terecht ontbreekt, is ‘Wat vind je?’ Het mooie van die methodiek is dat je het hele overspannen gedoe rond ‘Wat is jouw mening?’ overslaat. Je dwingt mensen om goed naar elkaar te luisteren.”

Kun je je wapenen tegen uitwassen van polarisatie?

“Polarisatie kun je niet bestrijden. Het hoort erbij, het is mensen eigen. We moeten het hanteren. In alle kalmte kijken hoe de dynamiek verloopt. Maar ook nagaan welke wij-zij zich aan ons opdringt. Soms gaat het over Israël en Hamas. Maar het kan ook om de saucijzenworstjes uit de kantine gaan die vervangen zijn door ‘zwamcijsjes’ – gemaakt van paddenstoelen. Daar zit de dynamiek van vleeseters versus vegetariërs achter. Wat ik van professionals als schoolbestuurders en -directies verwacht, is dat ze die dynamiek kunnen doorzien. En dat ze dus ook weten wanneer ze moeten acteren op een wij-zij, en wanneer ze die moeten negeren – waarmee ik bedoel dat ze niet ingaan op de druk die op ze wordt uitgeoefend om een kant te kiezen, want soms is een groot deel van de school helemaal niet met die kwestie bezig. Mijn overall advies is: neem kennis van het denkkader polarisatie, omdat je dan veel beter weet waarin je terecht kunt komen. Je moet als bestuurder uitstralen: er is een spanningsveld, maar dat is

‘Docenten moeten leerlingen helemaal niet naar hun mening vragen, ik wou dat die dommigheid eens stopte!’

‘Leiderschap ‘over het midden’ nemen is iets anders dan bemiddelen tussen de polen’

niet erg, want wij zijn een gemeenschap waarin we dat spanningsveld aankunnen.”

Hoe zie je de rol van de docent?

“Een docent is voor mij de burgemeester van de klas. Die staat boven de partijen. Maar hij is ook burgervader, en dat betekent dat hij voeling houdt met het midden. Docenten zijn nooit alleen maar docent van een bepaald groepje leerlingen. Ze kunnen het zich niet permitteren voor de een dan wel de ander te zijn. Dat hoeft niet te betekenen dat ze kleurloos of neutraal zijn. Maar hun mening doet niet ter zake. Het vraagstuk is waar het om draait. Standpunten splijten de boel. Docenten moeten leerlingen dan ook helemaal niet naar hun mening vragen, ik wou dat die dommigheid eens stopte! Een docent moet zijn leerlingen uitnodigen bij de juiste vraagstukken. Het vraagstuk rond Israël is niet: voor welke partij ben jij, maar bijvoorbeeld: hoe verdeel jij nou je medeleven en je mededogen? Dat gaat tegen de stroom van de samenleving in, want ’s avonds is er weer het meningencircus van de talkshows ... Om nog maar te zwijgen van de onvoorstelbare hoeveelheid fuel die op social media geproduceerd wordt om de brandhaarden van het wij-zij-denken aan te wakkeren. Met de kanttekening overigens dat polarisatie er altijd al geweest is, ver voordat de boekdrukkunst zelfs maar was uitgevonden. Het komt dus niet door de media.”

Hoe moeten schoolbestuurders en -directeuren omgaan met polarisatie?

“Ik zie vaak dat van bestuurders wordt verwacht dat ze daadkrachtig optreden. Daadkracht houdt dan onder meer in dat ze hun eigen mening geven. Dat is een misvatting. Een bestuurder moet kunnen ordenen. Hij moet van een

discussie een dialoog maken en die dialoog naar een hoger plan kunnen trekken. Hij moet kunnen verwoorden wat er onder de oppervlakte aan wij-zij-denken leeft. Ik denk dat veel mensen die in het onderwijs werken het verschil tussen een dialoog en een discussie niet goed kennen. Een discussie is het uitwisselen van standpunten, en kijken of je gelijk kunt krijgen. Een dialoog is om een bepaald vraagstuk heen gaan staan en ervaringen met dat vraagstuk delen. Dat is een totaal andere gesprekstechniek.”

Kun je daar een voorbeeld van geven?

“In de zwarte pietendiscussie kun je een standpunt innemen, voor of tegen Zwarte Piet zijn. Maar je kunt ook zeggen: weet je wat misschien het vraagstuk is? Er is aan de ene kant een traditie, en daar willen heel veel mensen mee verder. Die mensen moet je vooral geen racisten noemen. Maar er zijn ook mensen die pijn ervaren bij deze traditie. En die mensen kun je niet zomaar wegzetten. Hoe kun je met die twee kanten van het vraagstuk, met die twee waarden verder?”

Volgens het denkkader polarisatie moeten we proberen om het stille midden te versterken. Hoe doen we dat in het onderwijs?

“Een van de grote vragen is: kun je leiderschap ‘over het midden’ nemen? Dat is echt iets anders dan bemiddelen tussen de polen. Leiderschap over het midden nemen betekent dat je op de grootste groep concentreert. Niet de polen negeren, maar ze niet leidend laten worden. Kenmerkend voor de polen is dat ze druk willen uitoefenen op het midden: kies voor mij – of tegen mij! En daar zeg je dan nee tegen: het midden is een uitstekende positie om te kijken hoe we het vraagstuk verder kunnen brengen en de dialoog op een hoger plan kunnen tillen. We kunnen wij-zij-denken immers niet oplossen, er zal altijd verschil blijven tussen wit en zwart, maar we kunnen wel die spanning leren hanteren. Hoe kun je daarbij recht doen aan het grote midden, en hoe kun je daarin bewegen? Die hoe-vraag is voor de professional belangrijk. Niet ‘Wat vind ik ervan?’, maar ‘Hoe beweeg ik?’ – een docent kan soms het gevoel hebben dat hij met een bepaalde groep moet meebewegen, maar dat leidt er dan toe dat hij anderen zal verliezen. Het stellen van de juiste vragen maakt een team sterker. Mijn pleidooi zou zijn dat je als docententeam dit soort vragen met elkaar bespreekt. En niet in je eentje gaat lopen worstelen. Die vragen moet je niet plotse-ling stellen als er een conflict is, maar ‘in vredetijd’. Nu. Die zet je op het rooster, in het curriculum. Burgerschap is een perfect vak daarvoor. Drie dingen zijn daarin belangrijk: het kunnen omgaan met niet-weten; het koesteren van een vraag; en het opschorten van een oordeel. Elke bestuurder, directeur of docent moet dat uit kunnen stralen.”

‘Het vraagstuk rond Israël is niet: voor welke partij ben jij, maar: hoe verdeel jij je mededogen?’

Lyceum Sancta Maria is een Unesco-school

Samen werken aan wereldburgerschap

Het was eind november overal in het nieuws: Nederlandse jongeren weten minder over democratie en burgerschap dan leeftijdgenoten in vergelijkbare landen en regio's. Maar dat zal niet gelden voor de leerlingen van Lyceum Sancta Maria in Haarlem. Deze Unesco-school profileert zich met (wereld)burgerschap. Rector-bestuurder Claasje Quadekker, Unesco-coördinator Petra Niessen en leerling Elza van Es vertellen hoe dat er in de praktijk uitziet.

Waarom hebben jullie tien jaar geleden besloten Unesco-school te worden?

Claasje Quadekker: "Internationalisering vind ik een groot goed. Ik was daar al mee bezig op mijn allereerste school, waar ik 27 jaar geleden als docent Frans begon. Toen ik op Sancta Maria kwam, zag ik allemaal mooie, maar losstaande dingen gebeuren: reizen, excursies, projecten, kleine uitwisselingen. Ons handelsmerk was 'Meer dan een diploma', maar we misten nog een rode

draad. Zo werd internationalisering en later wereldburgerschap het leidmotief. Om dit handen en voeten te geven, leek het ons goed om aan te sluiten bij het netwerk van Unesco-scholen. Want de vier pijlers van Unesco – leren weten, leren doen, leren samenleven, leren zijn – vormen de kapstok waar Sancta ook veel aan ophangt."

Wat houdt het in, Unesco-school zijn?

Claasje: "Je ziet de Unesco-pijlers overal terug: binnen lessen, activiteiten, uitwisselingen, acties, noem maar op. Voor onze bijna 150 collega's is dat best handig. Voorheen losse onderdelen vormen nu lijnen en trajecten binnen het Unesco-kader. We hebben het wereldburgerschapsonderwijs omarmd, we leven het na, we ademen het uit, het zit in ons DNA. Geslaagden kunnen met recht zeggen: ik heb meer dan een diploma meegekregen. Dat vervult me met trots."

Petra Niessen: "Unesco-school zijn houdt ook in dat er een Unesco-coördinator is. Sinds twee jaar ben ik dat, samen met collega Mensje Bienstman. Zij is docent Duits, ik ben al 34 jaar docent Frans en dit is mijn derde jaar op Sancta Maria. Het Unesco-coördinatorschap sprak me aan. Mensje en ik onderhouden de contacten met de landelijke Unesco-organisatie, ontmoeten collega's, bezoeken inspiratiedagen, en op school zwengelen we initiatieven aan of brengen ze samen. Erg leuk om te doen!"

Claasje: "Om Unesco-school te worden moet je een stevig traject doorlopen. Dat was tien jaar geleden een fikse kluit."

Petra: "Eerst word je oriëntatieschool. Je moet dan laten zien dat je de pijlers laat terugkomen in de inhoud van je onderwijs en in je beleidsvisie, die een gedragen visie moet zijn."

Claasje: "Als je uiteindelijk Unesco-school bent, moet dat terugkomen in je jaarverslagen. Dus het is geen vrijblijvend clubje, er wordt echt iets van je verwacht. Bijvoorbeeld

Van links naar rechts: Petra Niessen, Elza van Es en Claasje Quadekker

dat je een voorzitterschap binnen het netwerk op je neemt, of andere scholen laat zien hoe je werkt."

De scholen helpen elkaar om doelen te bereiken?

Claasje: "Ja, dat is de rijkdom van het netwerk, je zoekt elkaar op en deelt expertise. Samen kom je verder."

Petra: "We doen dat door middel van visitatie. We ontvangen andere scholen en bezoeken ze ook; soms volgen we er lessen. Heel inspirerend. Ook bespreken we met elkaar waar je als Unesco-school tegenaan loopt en wat er kan verbeteren. En we delen lesmateriaal. Daarvoor is sinds kort een Unesco-Wikiwijspagina geopend: een databank voor lessen, ideeën of projecten."

Maar nu dat wereldburgerschap. Hoe verhoudt zich dat tot burgerschapsonderwijs?

Claasje: "Wij waren vanuit onze eigen ontwikkeling al bij wereldburgerschap uitgekomen. Toen kwam de overheid met de wet voor burgerschapsonderwijs. Dat sluit natuur-

'We hebben wereldburgerschap omarmd, we leven het na, we ademen het uit, het zit in ons DNA'

lijk heel goed aan. Wij zijn een open en gastvrije school, maar we hechten aan duidelijke kaders. Daarom hebben we een convenant opgesteld waarin staat wat wij van leerlingen, ouders en onszelf verwachten, hoe we respectvol met elkaar omgaan. Het is onze missie dat leerlingen zich bewust worden van hun eigen cultuur en hun omgeving, maar ook openstaan voor andere culturen. Dat ze nieuwsgierig worden en vragen stellen."

Petra: "Dat is ook een aspect van burgerschap: leren omgaan met diversiteit en andere meningen, kritisch leren nadenken zonder te stigmatiseren. Het interculturele aspect trekt dit naar wereldburgerschap toe."

Claasje: "Het is een extra dimensie. Wereldburgerschap krijgt daarnaast gestalte in reizen naar het buitenland of

uitwisselingsprojecten. Zo'n reis koppelen we aan het profiel van de leerlingen. Ook zorgen we dat er een andere school wordt bezocht."

Petra: "Daarbij zorgen we altijd voor een Unesco-component, bijvoorbeeld een bezoek aan Unesco-werelderfgoed of aandacht voor een van de vier Unesco-thema's: vrede & mensenrechten, wereldburgerschap, intercultureel leren en duurzaamheid. Reizen moeten overigens wel voor alle leerlingen bereikbaar en betaalbaar zijn. Je kunt ook in Nederland mooie Unesco-reizen maken, of excursies die elementen van (wereld)burgerschap in zich bergen. Denk aan een bezoek aan Westerbork of aan Wereldmuseum Amsterdam, het voormalige Tropenmuseum."

Hoe ziet jullie wereldburgerschapsonderwijs er in de praktijk uit?

Petra: "In de lessen en in onze manier van toetsen haken we aan bij de Unesco-thema's. Veel secties doen projecten. Bij Frans hebben we bijvoorbeeld een vluchtelingenproject en bij Engels een project rondom racisme. Bij talen kun je ook de keuze van teksten, liedjes of films koppelen aan de thema's."

Claasje: "Heel mooi vind ik dat leerlingen inmiddels zelf met een initiatief komen als er ergens in de wereld iets speelt waar geld of aandacht voor nodig is."

Petra: "Om iets te doen met wat er gebeurt tussen Israël en Gaza is er bijvoorbeeld in overleg met de Unesco-leerlingengroep een vredesboom in de aula gemaakt, waar leerlingen vredesduiven in hangen met een hoopvolle tekst erop. Zo maken we verbinding met wat er in de wereld gebeurt. Ons onderwijs is gericht op het verrijken van de horizon. Met meer zicht op de ander kom je tot meer empathie en respect."

Claasje: "Een collega Frans, Liesbeth Breek, heeft laatst tijdens een workshop op een studiedag haar aanpak 'slow looking' met ons gedeeld. Dat is een prachtige werkvorm waarin leerlingen door goed te kijken naar foto's vanuit de hele wereld, getuige worden van de verhalen van anderen. Door slow looking komen leerlingen los van het snelle swipen en dringt wat ze zien, goed door tot het brein. Die methode leent zich voor toepassing bij heel veel vakken."

Claasje: "Verder hebben we een jaarlijkse Unesco-week voor alle klassen. Dan heerst er een geweldige dynamiek in school, met overal vrolijke gezichten. Het is een boordevol programma, een enorme prestatie van de Unesco-coördinatoren en alle medewerkers en leerlingen."

'Wij jongeren, wij zijn de nieuwe generatie, de toekomst eigenlijk. En die Unesco-thema's zijn essentieel'

'Since war begins in the minds of men, it is in the minds of men that the defences of peace must be constructed'

Motto van Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

Petra: "We organiseren het zo dat leerlingen in elk leerjaar met een andere Unesco-pijler bezig zijn, gekoppeld aan de zeventien Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties."

Veel scholen organiseren dit soort activiteiten. Wat maakt een Unesco-school bijzonder?

Claasje: "Die vraag snap ik heel goed. Want mooie activiteiten organiseren kan en doet iedere school. Wij denken ook helemaal niet dat we uniek zijn. Wel vind ik het bijzonder hoe de kapstok van Unesco een fundament legt en structuur geeft aan alles wat wij doen. Dat zit hem bijvoorbeeld in het feit dat onderdelen van de Unesco-pijlers terugkomen in alle PTA's in de bovenbouw en nu ook in de PTO's in de onderbouw. Het is niet vrijblijvend, het is meer dan leuke activiteiten organiseren, we nemen het heel serieus. Leerlingen die hier graag op school willen komen, zetten een handtekening onder ons convenant, waarmee ze onderschrijven dat ze openstaan voor andere

Lees ook het tijdschrift 'Aan de slag met brede vorming en burgerschap' van Voortgezet Leren:

culturen en zienwijzen. We leren hier dat onze democratische samenleving en rechtsstaat niet vanzelfsprekend zijn, en dat we daar allemaal een steentje aan hebben bij te dragen."

Petra: "Dat maken we heel expliciet. De mooie dingen die hier gebeuren, zitten in alles verweven. Het voelt als een gedragen cultuur met een heel duidelijke visie. Bij mijn sollicitatie was die visie bijvoorbeeld onderwerp van gesprek. Mij werd gevraagd hoe ik daartegenaan keek en of ik daar een bijdrage aan wilde leveren."

Claasje: "Als medewerkers iets bij de schoolleiding voor elkaar willen krijgen, moeten ze dat vastknopen aan een Unesco-thema. Daar zijn ze zich sterk van bewust. Op die manier sluit ons programma vanzelf aan bij de pijlers waarmee we ons onderwijs vormgeven."

Hoe zorgen jullie ervoor dat iedere docent zich bewust is van deze 'opdracht'?

Petra: "Daaraan moet je blijven werken. De samenhang binnen de school zou nog wel wat sterker mogen zijn; we zouden meer kunnen delen met elkaar."

Voor docenten uit alle secties zijn we gestart met een nascholing van Globi, gericht op het in de lessen handen en voeten geven aan wereldburgerschap. Ik ben heel blij dat de schoolleiding dit faciliteert en aanmoedigt. Uit elke sectie doen dit schooljaar twee mensen mee. Ze gaan een kant-en-klaar lesproduct ontwikkelen dat gekoppeld is aan de Unesco-thema's of aan de Sustainable Development Goals. ➔

'Je inzetten voor Unesco-thema's heeft een grote impact op je leven'

Elza van Es (16, vwo 4) "Ik zit in de Unesco-leerlingenwerkgroep omdat ik het erg belangrijk vind dat wij jongeren op wereldwijde Unesco-thema's een steentje bijdragen. Het is trouwens ook erg gezellig, en je leert er nieuwe dingen van. Wij focussen op actualiteiten als het conflict tussen Israël en Gaza, maar ook op klimaatverandering en afvalproblemen, zoals plastic soup. Daar bedenken we acties voor. Dat kunnen inzamelacties zijn, zoals een creatieve statiegeldactie bij de aardbevingen eerder dit jaar, maar ook gewoon praten over thema's. Jaarlijks doen we een voedselbankactie op school. En nu hebben we een vredesboom met boodschappen op vredesduiven. Deze dingen werken en motiveren. We doen extra ons best om onderbouwleerlingen erbij te betrekken, bijvoorbeeld door met warmetruiendag een prijs uit te reiken voor de mooiste trui. Ons groepje telt vier leerlingen. We gaan binnenkort langs de klassen om over Unesco te vertellen en zo meer mensen te bewegen om bij de werkgroep te komen. We willen leerlingen die er met hun hart en hun verstand voor kiezen. Wij krijgen ook ruimte om kennis op te doen buiten school. Zo hebben we laatst in Eye een mooie film gezien over belangrijke Unesco-thema's. En in oktober zijn we naar de Unesco-scholendag geweest, mede georganiseerd door

de landelijke Unesco-jongerencommissie, met heel interessante workshops. Wij kozen voor het thema mensenrechten; we hebben daar brieven geschreven aan ten onrechte gevangengezette vrouwen in Chili. Die dag was heel leerzaam en inspirerend. We leren elkaar te respecteren, tolereren, begrijpen. Al die aspecten horen bij Unesco, bij wereldburgerschap. En bij Sancta Maria dus! Om die reden koos ik ook bewust voor deze school. Als kinderen hierover van tevoren goed geïnformeerd zouden worden, denk ik dat ze veel vaker voor een Unesco-school zouden kiezen. Want wij jongeren, wij zijn de nieuwe generatie, de toekomst eigenlijk. En die Unesco-thema's zijn essentieel. Iedereen wil een veilig leven en een prachtige toekomst. Een Unesco-school levert je niet alleen experience of gezelligheid, maar je leert er oprecht iets mee, diep in je brein. Je leert samenwerken, dingen bespreken. Het is gewoon...meer dan een diploma ja! Het heeft een hele grote impact op je leven en je denken. Wij leerlingen, jongeren, wij moeten aandacht besteden aan die thema's, en wij willen dat ook. Binnen of buiten de school, met je mind en in je hart. Ik vind het heel mooi dat wij jongeren, maar ook oudere mensen, samen kunnen werken voor een mooiere, veiligere toekomst."

'Het is normaal geworden dat we hier met elkaar werk van maken'

Een andere mooie stap is de doorlopende leerlijn wereldburgerschap, waaraan ik heb meegeschreven en die dit jaar is gepresenteerd. Negen scholen uit het Unesco-scholennetwerk hebben deze leerlijnen voor vmbo-b/k, vmbo-t, havo en vwo ontwikkeld. Samen met bureau Common Ground hebben we benoemd welke onderwerpen of leerdoelen passen bij de Unesco-pijlers. Alle Unesco-scholen hebben de leerlijnen gekregen en gaan er mee aan de slag."

Welke hobbels en valkuilen komen jullie tegen?

Petra: "De samenhang tussen vakken die ik al noemde: we willen meer vakoverstijgend werken. En een echte valkuil is de waan van de dag: hoe vind je de balans tussen de tijd die je in wereldburgerschap investeert en al het andere wat ook moet? Hoe blijft het je energie geven?"

Claasje: "Naast commitment vraagt het ook financiën. Ik wil niet zeggen dat wereldburgerschap alleen maar geld kost; dat is echt niet zo. Toch is het fijn als er budget is voor af en toe een stapje buiten de deur. Dat vraagt van ons om wat scherper aan de wind te zeilen: wat is haalbaar en wat niet?"

Petra: "Er bestaat een subsidiemogelijkheid via het Global Citizen Network van Nuffic, maar die aanvraag vergt een enorme tijdsinvestering met veel papierwerk."

Claasje: "Voor ons als eenpitter is dat moeilijk. We hebben niet ergens op een stafbureau iemand zitten die alle subsidies binnenharkt."

Wat zijn de succesfactoren?

Petra: "Je hebt echt ruimte en betrokkenheid vanuit de schoolleiding nodig. Die hebben wij hier volop. In gesprekken met andere Unesco-scholen hoor ik wel eens dat het heel moeizaam kan gaan als de schoolleiding het niet faciliteert of steunt."

Claasje: "Het grootste goed vind ik dat mensen inmiddels zelf met initiatieven komen. Ook leerlingen. Het is kenmerkend normaal geworden dat we hier met elkaar werk van maken. Ik ben ook apetrots op docenten die de Model United Nations-uitwisselingen organiseren en daarnaast initiatieven dicht bij huis opstarten. Zo is Sancta onderdeel van de jongerenraad van de gemeente geworden. Het is prachtig, al die verre reizen, maar je moet ook gewoon meedoen in je eigen dorp, omgeving en cultuur. Die jongerenraad vormen we samen met andere Haarlemse scholen. Bij ons weet iedereen dat we Unesco-school zijn. Dat brengt, naast de geleverde inspanningen, veel werkplezier mee. We gaan er samen voor. En wat onze leerling Elza vertelt (zie kader, red.) maakt me onwijs trots en ontroert me. Het voelt alsof het zaadje dat we tien jaar geleden hebben geplant, nu hier aan tafel zit!"

MEER INFORMATIE EN VERDER LEZEN

- **Unesco-scholennetwerk**, een netwerk van scholen die de missie van de Unesco ondersteunen: Als we oorlog willen voorkomen, moeten we beginnen in de hoofden van mensen. Unesco-scholen maken hun leerlingen vertrouwd met het Unesco-gedachtegoed en dragen zo hun steentje bij aan vrede en verdraagzaamheid. Het netwerk telt in Nederland 75 scholen, waaronder 37 in het vo, en 5 oriëntatiescholen.
- **Burgerschap op school** – Magazine PO en VO, uitgave van het Expertisepunt Burgerschap.
- **Global Citizen Network van Nuffic**, een netwerk van vo-scholen die werken aan wereldburgerschap. Recentste publicatie: het magazine 'De wereld aan hun voeten'.
- **De blogpost 'Wereldburgerschap en slow looking'** van Liesbeth Breek verscheen op 23 juni 2021 op didactiefonline.nl.

(036) 548 94 05
info@kanjertraining.nl
www.kanjertraining.nl

Voor vertrouwen, veiligheid, rust en wederzijds respect

- **Preventief en curatief**
Opleiding voor individuele docenten en teams
- **Gratis volgsysteem**
Positief beoordeeld door COTAN en Inspectie van het Onderwijs
- **Verbeterd welbevinden in de klas**
Zie erkenning database NJI

Ouders, docenten en leerlingen verlangen een school die goede leerresultaten weet te behalen en staat voor het welbevinden van alle kinderen op school.

Schoolveiligheidsplan op orde

- voor scholen en besturen
- binnen slechts enkele weken
- voldoen aan alle wettelijke voorschriften
- voorzien van alle benodigde protocollen
- in een uiterst bruikbaar format
- met keurmerk certificering
- altijd up-to-date
- bespaar veel moeite, tijd en geld

www.schoolveiligheidsplan.nl

Op zoek naar ondersteuning?
Neem vrijblijvend contact op met Omix via 0570 - 56 3555

Een pleidooi voor pragmatisme

Voorbij de polarisatie in het onderwijs

Ook in het onderwijs hebben we last van polarisatie. Er wordt gediscussieerd over waar het heen moet met het onderwijs, wat prioriteit moet hebben en wat het meest effectief is. Met een goede discussie is niets mis, maar er is in toenemende mate sprake van scherpe standpunten in plaats van dialoog. Dat helpt niet, aldus Gert Biesta, hoogleraar Education aan de universiteiten van Edinburgh, Schotland, en Maynooth, Ierland en geestelijk vader van de drieslag voor de taken van het onderwijs. Tijdens de algemene ledenvergadering van de VO-raad ging Biesta dieper in op de oorzaken van de onderwijspolarisatie en strategieën om deze te vermijden.

Polarisatie: Van antagonisme naar agonisme

Polarisatie is een actueel en ook urgent thema, zowel in het onderwijs als in de samenleving. Polarisatie gaat over de vorming van tegengestelde polen, van kampen die tegenover elkaar staan en vaak vastzitten in een welles-nietes of een zwart-wit. Hoe meer de partijen tegenover elkaar staan, hoe minder mogelijkheid er is voor consensus, matiging of nuance. De Vlaamse politiek-filosoof Chantal Mouffe benoemt die situatie als antagonisme. Antagonisten zien elkaar als vijanden en zijn erop uit de vijand te vernietigen. Als alternatief voor antagonistische relaties bepleit Mouffe het agonisme. Het idee van agonisme komt uit de sport. Agonisten zijn spelers in eenzelfde tak van sport, zoals bijvoorbeeld voetbal. Ze begrijpen dat er uiteindelijk maar één team kan winnen, maar zien andere teams niet als vijanden die kapot gemaakt moeten worden, maar juist als medespelers die, net als zij, van voetbal houden. Ze benaderen elkaar daarom met respect en hebben ook respect voor de regels van het spel. Ze dragen een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het speelveld. Iedereen die voetbal wil spelen heeft er immers belang bij dat er een goede grasmat is, dat er grensrechters en een scheidsrechter zijn, enzovoorts. Het omvormen van antagonistische relaties in agonistische relaties is een manier om voorbij de polarisatie te komen.

Niets in het onderwijs is in zichzelf wenselijk of onwenselijk

Waarom is er polarisatie in het onderwijs?

Er zijn sociologische redenen voor de polarisatie in het onderwijs, zoals het feit dat onderwijs ertoe doet voor individu en samenleving, dat onderwijs kostbaar is, en dat de vraag wat goed onderwijs is een normatieve vraag is waarbij waarden en waarderingen in het geding

zijn. Logisch dus dat meningen daarover verschillen. Er is ook een psychologische kant, te beginnen bij het feit dat bijna iedereen onderwijs heeft genoten en zich dus expert waant of er in ieder geval een mening over heeft. Als die meningen vooral via sociale media naar buiten komen, verliezen ze vaak nuance, allereerst omdat zulke media 'reflex-media' zijn die niet altijd het beste in ons naar boven brengen.

Maar er zijn ook structurele, onderwijs-eigen redenen waarom het gesprek over onderwijs makkelijk polariseert. Dit heeft te maken met wat door de pedagogen van de Duitse geesteswetenschappelijke pedagogiek is aangeduid als het antinomische karakter van het onderwijs. Antinomieën zijn paren van tegengestelde begrippen, inzichten of praktijken die beide nodig zijn voor, in dit geval, goed onderwijs. Waarschijnlijk de meest beroemde antinomie in het onderwijs is te vinden in de titel van een boek van Theodor Litt uit 1949: *Führen oder Wachsenlassen*. Met het woord 'oder' lijkt het erop alsof Litt ons een keuze voorhoudt, maar het punt dat hij maakt is dat het de uitdaging in onderwijs is om juist 'Führen' en 'Wachsenlassen' in een productieve spanning te houden. Louter 'Führen' (richting geven) is geen onderwijs maar indoctrinatie; louter 'Wachsenlassen' (laten opgroeien) is geen onderwijs, maar pedagogische verwaarlozing.

Er zijn in het onderwijs veel van dit soort antinomieën, zoals bijvoorbeeld vrijheid of verbondenheid, leerlinggericht of curriculumgericht, instructie of ontdekken, opbrengsten of aanbod, kunstmatig of levensecht, 'evidence' of ervaring. In alle gevallen is het niet een kwestie van óf het een óf het ander, maar altijd van een én. Een kind zonder curriculum is geen onderwijs, net als een curriculum zonder kinderen. Instructie zonder ruimte voor ontdekken en eigenmaken is geen onderwijs; ontdekken en eigenmaken zonder enige richting, structuur of inhoud is het ook niet. Het feit dat het onderwijs vol is van dit soort tegengestelde begrippen maakt het begrijpelijk dat het gesprek makkelijk in extremen schiet; de extremen zijn immers ruim voorhanden. Een goed begrip van de bijzondere, antinomische structuur van denken en doen in het onderwijs kan dus helpen om weg te blijven van polarisatie.

Het belang van pragmatisme

Wat ook kan helpen is pragmatisme. Pragmatisme in het onderwijs heeft te maken met het feit dat eigenlijk niets in het onderwijs in zichzelf wenselijk of onwenselijk is, omdat een oordeel over wat wenselijk of onwenselijk is pas geveld kan worden wanneer het duidelijk is wat we met onze activiteiten beogen. Pragmatisme in het onderwijs betekent dus dat we voortdurend de verbinding moeten maken met doelen en bedoeling.

Dat wordt nogal eens vergeten als de discussie gaat over de effectiviteit van onderwijs. Die vraag is natuurlijk belangrijk, maar 'effectiviteit' op zichzelf is een leeg begrip. In plaats van te zoeken naar effectief onderwijs, moeten we altijd beginnen bij de vraag 'voor wat?', plus de vragen 'voor wie?' en 'tegen welke prijs?'. Dezelfde vragen zijn relevant bij een andere populaire, maar op zichzelf lege notie: die van 'wat werkt'. Ook die vraag kan nooit in abstracte zin beantwoord worden, maar krijgt pas lading en betekenis wanneer we vragen 'voor wat?', 'voor wie?' en 'tegen welke prijs?', dat wil zeggen wat het 'kost' om iets te laten werken.

Pragmatisch denken en doen vereist dus dat we beginnen bij de vraag naar doel en bedoeling van onze activiteiten en daarmee ook naar doel en bedoeling van het onderwijs als geheel. De inmiddels bekende 'drieslag van Biesta' is allereerst bedoeld om in die discussie wat meer helderheid te scheppen – in ieder geval door taal aan te bieden om erover te spreken. Maar dat het gaat om een drieslag is ook bedoeld om iets heel bijzonders van het onderwijs te laten zien, namelijk het feit dat er altijd een aantal verschillende doelen of 'doeldomeinen' aan de orde zijn die allemaal even belangrijk zijn.

De drieslag: toerusten, oriëntatie bieden en aansporen tot volwassenheid

De drieslag komt in Nederland vaak langs als kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming, en in sommige gevallen wordt dat laatste woord vervangen door 'subjectificatie,' wat een meer technische maar wel meer precieze term is. Maar we kunnen de doeldomeinen ook op andere manier beschrijven. Een belangrijke taak van het onderwijs kunnen we dan benoemen als het toerusten van kinderen en jongeren. Dan gaat

We spreken over interventies en effecten, maar vergeten dat daartussen de leerling als persoon zit die een binnenwereld heeft, een gemoed, waarin alles wat 'binnenkomt' wordt gewogen

het om het aanbieden en toegankelijk maken van kennis, vaardigheden en houdingen zodat kinderen en jongeren er iets mee kunnen en ook begrip hebben van wat ze doen. Een tweede belangrijke taak is het bieden van oriëntatie in culturen, praktijken en tradities, zodat leerlingen de weg weten en weten wat van waarde is. De derde belangrijke taak is het aansporen tot volwassen zelfstandigheid – of zelfstandige volwassenheid. We zijn er uiteindelijk altijd op uit dat onze leerlingen het zelf kunnen doen op verstandige en verantwoordelijke wijze.

De drieslag is betekenisvol op het niveau van de werkvloer. Het opleiden van een verpleegkundige is niet louter een kwestie van kennis, vaardigheden en houdingen, want een verpleegkundige moet ook begrip hebben van wat de praktijk en cultuur van het verplegen eigenlijk is, welke waarden en normen daar in het geding zijn, en wat het betekent om daar de weg in te weten. En een goede verpleegkundige is nooit iemand die louter opdrachten uitvoert en regels volgt; hij of zij moet

ook altijd zelf blijven nadenken en, waar nodig, datgene doen wat gedaan moet worden, ook als dat soms tegen de regels in gaat.

Hetzelfde gaat eigenlijk op voor een goede wiskunde- of natuurkundeles. Ook daar gaat het er niet alleen om dat leerlingen dingen weten en begrijpen. We moeten ze ook oriëntatie bieden in de wis- of natuurkunde: wat is dit voor een vak(gebied), waarom is het er, wat kun je er mee en wat mag je er niet van verwachten. En een leerling die inzicht heeft, kan zich vrij en zelfstandig bewegen in zo'n vakgebied, in tegenstelling tot de leerling die alleen maar kunstjes heeft geleerd om de toets te kunnen halen maar eigenlijk geen idee heeft wat hij of zij echt aan het doen is.

De drieslag is daarnaast ook van betekenis op een hoger niveau, dat wil zeggen, in het gesprek over wat goed onderwijs is. En het inzicht dat er een drieslag is, of in ieder geval dat er meer dan één doel of doeldomein aan de orde is, helpt ook weer om polarisatie tegen te gaan. Het gaat er immers niet om dat we maar een doel of doeldomein zouden moeten kiezen, maar dat we de domeinen in balans houden.

Middelen en doelen verbinden

Zicht hebben op doel en bedoeling is allereerst cruciaal om 'contextueel' of 'pragmatisch' te denken en te doen in het onderwijs. Dat de discussie rondom ideeën als directe instructie, zelfregulerend leren, of het agora-model makkelijk polariseert – er zijn voorstanders die erbij zweren en tegenstanders die er niets van moeten hebben – is omdat de pragmatische vraag maar al te vaak niet gesteld wordt. Directe instructie is prima voor sommige doelen en ambities, maar compleet zinloos voor andere doelen en ambities. Het is dus niet een 'one for all', maar een instrument dat in sommige gevallen heel goed werk kan doen, en in andere geval niets te bieden heeft. Dat is geen kwestie van voor of tegen, maar vraagt een goede verbinding met wat we beogen. Hetzelfde geldt voor zelfregulerend leren of het agora-model: het zijn zinvolle benaderingen voor sommige doelen en ambities, maar voor andere doelen en ambities, en voor andere leerlingen, zijn ze niet geschikt.

Het is opvallend en in zekere zin zorgwekkend dat pragmatisch denken en doen soms ook ontbreekt in onderwijsbeleid of bij de Inspectie van het Onderwijs. De recent gelanceerde Monitor Onderwijskwaliteit is daar een voorbeeld van. Daar worden krachtige uitspraken gedaan over wat de kwaliteiten van een goede les zouden zijn, maar de meest belangrijke vraag – wat wordt er met de les beoogd? – wordt overgeslagen. Zonder een antwoord op die vraag is er helemaal niets te zeggen over wat een goede les eigenlijk is.

Kosten en baten

Het inzicht dat het onderwijs meerdere doeldomeinen te dienen heeft, is ook van cruciaal belang voor de andere vraag die hierboven is gesteld, namelijk de vraag wat het 'kost' om in het onderwijs bepaalde doelen te realiseren. Het punt is dat wat we doen ten aanzien van een doeldomein ook altijd invloed heeft op de andere domeinen; wie werkt aan kwalificatie 'doer' ook iets in de socialisatie en de persoonsvorming. Soms is er synergie, maar er zijn ook nogal wat voorbeelden van het tegenovergestelde. Denk vooral aan

Zicht op de opdracht kan helpen om een andere houding te vinden

de manier waarop de extreme druk op opbrengsten of prestaties in het domein van de kwalificatie niet alleen een heel onwenselijke boodschap uitzendt in het domein van de socialisatie – bijvoorbeeld het benadrukken van competitie als waarde – maar ook letterlijk de persoon van de leerling kapot kan maken, als de druk te hoog wordt opgevoerd en falen als persoonlijk falen wordt gezien. Het extreme en ook zeer tragische voorbeeld is Zuid-Korea. Dat land heeft nog steeds de hoogste zelfmoordcijfers onder jongeren in de wereld.

De druk op presteren is vaak een druk op de ‘buitenkant’, die ook laat zien hoe behavioristisch het moderne onderwijs eigenlijk is. We spreken over interventies en effecten, of opbrengsten, maar vergeten dat tussen die twee de leerling als persoon zit; een leerling die niet zomaar reageert op interventies, maar een binnenwereld heeft, een gemoed, waarin alles wat ‘binnenkomt’ wordt gewogen. Er is daarom ook een belangrijke taak voor het onderwijs om die binnenwereld van de leerling te ‘stofferen’, zodat er dingen gewogen en overwogen kunnen worden, en de leerling – maar eigenlijk wij allemaal – niet direct in een ondoordachte reactie schiet.

Als we de polarisatie voorbij willen komen, kan het dus helpen wanneer we het antinomische karakter van het onderwijs begrijpen, en we ook het belang van pragmatisch denken en doen ten aanzien van een aantal verschillende doeldomeinen inzien. Maar er is daarnaast nog iets van belang: niet de inhoud en het inzicht, maar de vraag van de houding. Lukt het ons, in een veld dat ons maar al te vaak verleidt tot polariserende posities, om een andere houding te vinden, er anders in te gaan staan, zodat we elkaar kunnen vinden? Of op zijn minst een dialoog kunnen beginnen – van antagonisme naar agonisme?

Houding voor inhoud: de opdracht van het onderwijs

Zoeken naar een houding betekent dat we niet beginnen bij de vraag wat wij allemaal al of niet willen of vinden, maar dat we een andere vraag stellen, namelijk de vraag wat er gedaan moet worden. In plaats van visie en agenda gaat het hier om de opdracht van het onderwijs, wat altijd een opdracht voor onderwijsgeevenden is. Zicht op de opdracht kan helpen om een andere houding te vinden. En de belangrijkste vraag daarbij is waarschijnlijk de vraag wat de nieuwe generatie van ons, als zittende generatie, vraagt. Door die vraag te stellen kunnen we misschien meer naar het midden bewegen en vanuit een gezamenlijk zorg voor goed onderwijs – net als de voetballers die een gezamenlijk zorg hebben voor mooi en goed voetbal – voorbij de polarisatie komen. Dat is niet makkelijk, maar we zijn het in het onderwijs aan onze leerlingen verplicht.

GERT BIESTA

Gert Biesta is als Professor of Public Education verbonden aan het Centre for Public Education and Pedagogy van de National University of Ireland in Maynooth. Daarnaast is hij Professor of Educational Theory and Pedagogy in de Moray House School of Education and Sport, University of Edinburgh, Schotland, waar hij mede leidinggeeft aan het onderzoek op het gebied van de opleiding van leraren, curriculum en didactiek. Sinds 2023 is hij lid van de Onderwijsraad. Hij publiceert over de theorie en het beleid van onderwijs en opvoeding. Zijn werk verscheen tot nu toe in 21 verschillende talen. Zijn meest recente boek, *Wereldgericht Onderwijs: Een Visie voor Vandaag*, verscheen in 2022 bij Uitgeverij Phronese.

→ Kijk voor meer informatie op www.gertbiesta.com.

Hallo schoolleider!

Schoolleiders VO is van, voor en door schoolleiders.
Van teamleider tot rector!

Bezoek onze nieuwe webpagina!

Waarom Schoolleiders VO?

Schoolleiders VO stimuleert van en met elkaar te leren, waarmee we onze beroepsgroep versterken op individueel en collectief niveau. Wij bieden de faciliteiten, jij kiest wat je wil halen of juist brengen. Laat je stem horen, zowel over onderwijsbeleid als over de positie van schoolleiders, en maak gebruik van tools voor je professionele ontwikkeling. Zo creëren we toekomstbestendig schoolleiderschap!

Houd de webpagina in de gaten voor aankomende evenementen en nieuwe tools!

Ontdek evenementen en tools!

Regio-
bijeenkomsten

Regiopoll in de
VO-raad poll app

Reflectietool

Beroepsstandaard
en kaartenset

Scan de QR-code!

Ga naar www.schoolleidersvo.nl
en ontdek onze tools voor
schoolleiders!

**SCHOOL
LEIDERS
VO**
partner van
de VO-raad

Veldexpertscholen hebben voortrekkersrol

Open leermateriaal maakt het onderwijs rijker

Er moet meer digitaal open leermateriaal komen, vindt de overheid. Dat zorgt voor beter passend onderwijs, leukere lessen en meer werkvreugde. Zes vo-scholen zijn hier nu met subsidie en ondersteuning actief mee aan de slag. 'Ben je bezig met open leermiddelen, dan ga je als docent beter nadenken over je onderwijs', zegt Jasper de Jong van de Waldheim-mavo in Baarn.

"Werken met open leermateriaal geeft heel veel vrijheid. Daarmee kun je als docent op zeker moment kiezen: een hoofdstuk uit een boek, goed materiaal van een andere docent, samengevoegd met wat je zelf aan materiaal hebt ontwikkeld. Daar krijg je rijker onderwijs van." Aan het woord is Jasper de Jong, teamleider bovenbouw op de Waldheim-mavo, een kleinschalige school voor vmbo-tl in Baarn (403 leerlingen, 45 personeelsleden). Zijn school is een van de zes zogeheten veldexpertscholen die in een traject van ruim een half jaar aan de slag gaan met het ontwikkelen, verbeteren en uitbreiden van digitaal open leermateriaal. De overheid stimuleert met subsidie via het programma Impuls open leermateriaal (IOL) dat scholen zo de kwaliteit van hun onderwijs verbeteren. Open wil overigens niet zeggen dat dit leermateriaal altijd gratis is. Wel is het vrij te bewerken en te gebruiken. Maar waarin verschilt onderwijs met open leermateriaal dan van onderwijs met 'gewoon' leermateriaal? "In traditionele leermiddelen staat meestal veel meer dan een leerling zou moeten kunnen of weten", zegt De Jong. "Docenten hebben soms het idee dat ze het boek van a tot z moeten volgen en ervaren dan een bepaalde druk. Ben je bezig met

'Een lesmethode zou niet het enige materiaal moeten zijn'

open leermiddelen, dan ga je als docent beter nadenken over je onderwijs. Een mooie methode om dat te doen, vind ik *backwards mapping*: je kijkt naar de einddoelen en van daaruit bekijk je wat je waar op welk moment behandelt. Dat geeft veel ruimte. Je kunt dan natuurlijk nog steeds extra dingen doen, maar die kies je zelf. Het mooie is dat je dan beter kunt aansluiten op de behoeften van je leerlingen."

PRIORITEIT

Angelique Fial van VO-content begeleidt het traject met de zes veldexpertscholen. Die variëren van klein tot groot, van vmbo tot gymnasium, en staan verspreid door het hele land. Per school is 25.000 euro subsidie beschikbaar, vertelt Fial. "Dat geldt is te gebruiken voor de tijd die docenten besteden aan het beschikbaar maken van open leermateriaal, maar bijvoorbeeld ook voor het professioneel laten digitaliseren van materiaal dat al op school aanwezig is. Net als bij de andere vijf scholen hebben we op de Waldheim-mavo eerst een gesprek gevoerd over waar de school nu mee bezig is, waar zij naartoe wil en wat prioriteit heeft. Vanuit die prioriteit zijn we verder gaan werken."

Er is een stuurgroep met schoolleiders die vooral online samenkomt. Voor docenten van de deelnemende scholen is er een driedaagse training. "Die wordt gefinancierd door IOL, dus er zijn geen kosten aan verbonden, alleen een tijdsinvestering", zegt Fial. "In de trainingen gaat het over heel praktische dingen: waar vind ik open materiaal,

hoe zit dat met de bronnen, met de licenties? Het gaat ook over de leerdoelen en de kwaliteit waaraan het materiaal moet voldoen. We nemen docenten in vogelvlucht langs deze onderwerpen mee. Elke docent die dat wil, kan zich inschrijven en zichzelf op het gebied van open leermateriaal professionaliseren."

MOOIE KANS

Wat was de reden voor de Waldheim-mavo om mee te doen? De Jong: "Zelf heb ik veel interesse in leermiddelen, ik ben auteur van een methode natuurkunde-scheikunde. De bestuurder van onze school deelt die interesse. Hij zag dit langskomen en wees me erop. Zo heb ik het opgepakt. Als school doen we mee omdat we het een mooie kans vinden. We doen al veel aan eigen leermiddelen: we gebruiken niet voor elk vak een standaardmethode die we van a tot z volgen. In sommige vakken gebeurt dat wel, maar we laten docenten daarin vrij. Daardoor zijn er op onze school vrij veel initiatieven op dit gebied. Het vak aardrijkskunde gebruikt in de onderbouw bijvoorbeeld alleen maar eigen materiaal, beeldende vorming heeft van leerjaar 1 tot en met 4 compleet eigen materiaal. Dat geldt ook voor scheikunde en Engels in de bovenbouw. We zijn dus al behoorlijk ver. Meedoen met de veldexpertscholen vonden we een mooie kans om nog meer stappen te zetten. Verder kunnen we in dit traject ons bestaande – maar nog niet gedigitaliseerde en open – materiaal als open leermateriaal opnemen in het online-platform in Wikiwijs."

ENTHOUSIASME

"Ik heb zelf voor de klas gestaan en uit ervaring weet ik dat je eigenlijk geen besef hebt van de leerlijn als je gewoon een methode volgt", zegt Fial. "Vanaf het moment dat je eerst gaat kijken hoe de leerlijn in elkaar zit en wat de leerdoelen zijn, en daar vervolgens materiaal bij zoekt, wordt lesgeven heel anders. Met je eigen materiaal wil je leerlingen natuurlijk goed voorbereiden op het examen; die zekerheid is superbelangrijk. Daarnaast kun je meenemen wat je als docent zelf leuk vindt en wat je leerlingen leuk vinden. Dat brengt weer plezier in het onderwijs, voor docenten én leerlingen."

Het is niet zo dat open materiaal altijd goed is en werken met een methode fout, benadrukt De Jong. "Over een lesmethode wordt meestal goed nagedacht, en als startend docent kun je daar echt houvast aan hebben. Maar zo'n methode zou niet het enige materiaal moeten zijn. Het zou mooi zijn als er meer keuze is, meer aanbod en dus een mix van bestaande methode, eigen materiaal en materiaal uit Wikiwijs. Ik vind het geweldig dat collega's op onze school al zo werken en zich niet laten beperken. Verder vind ik het prachtig dat er enthousiasme is om dat te verbreden. Leerlingen zijn verschillend en hebben voorkeuren voor verschillende soorten materialen. Het is belangrijk om aan die verschillende leerbehoeften

Jasper de Jong en Angelique Fial

'Er is heel veel ruimte om zelf lessen vorm te geven'

tegenoet te komen. Ik geloof dat er voor de onderbouw in totaal maar 58 leerdoelen zijn, die ook nog eens heel breed zijn omschreven. Er is dus heel veel ruimte om zelf lessen vorm te geven. Die ruimte moet je pakken om je onderwijs te verrijken."

WIKIWIJS VULLEN

De docenten van de zes veldexpertscholen zijn in de derde week van november samengekomen. Bij die gelegenheid hebben ze dezelfde basis voor het werken met open leermateriaal meegekregen als de schoolleiders. Van daaruit werken ze verder en gaan ze het platform Wikiwijs vullen met open leermateriaal. In mei 2024 wordt het open leermateriaal opgeleverd. <

IMPULS OPEN LEERMATERIAAL EN VO-CONTENT

Meer over de Impuls Open Leermateriaal lees je op www.openleermateriaal.nl. Stichting VO-content werkt samen met scholen aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs, om te komen tot gemotiveerde en (nog) beter presterende leerlingen. Ze deelt kennis en biedt producten en diensten ter ondersteuning van docenten, schoolleiding en bestuur in het werken met open leermateriaal. VO-content werkt als stichting zonder winstoogmerk en heeft de ANBI-status.

Dankzij The Rent Company loopt alles op rolletjes

Digitale leermiddelen zijn niet meer weg te denken uit het onderwijs. Ook op 't Hooghe Landt leren de leerlingen grotendeels via de digitale weg. Leerlingen huren een laptop bij The Rent Company. Ict-medewerker Arie Bontam: 'Zo weet ik zeker dat elk kind altijd een werkende laptop tot zijn beschikking heeft.'

't Hooghe Landt is een middelbare school met twee vestigingen in Amersfoort die samen plek bieden aan zo'n tweeduizend leerlingen. Om optimaal gebruik te kunnen maken van de digitale mogelijkheden werken alle leerlingen met een laptop. Arie Bontam, ict-medewerker en -coördinator, ziet het liefst dat leerlingen voor een laptop van The Rent Company kiezen. 'Dan wordt alles voor je geregeld en kan de school direct helpen, mocht er iets stuk gaan. Gaat een zelf aangeschafte laptop kapot, dan moeten ouders en leerlingen die zelf laten repareren. Het gevolg is dat een leerling dan vaak lang zonder device zit', legt Bontam uit. Gaat er met een laptop van The Rent Company iets mis, dan levert de leerling die gewoon op school in en krijgt hij direct een leenlaptop mee. 'Zo kan de leerling altijd aan het werk blijven.'

In de praktijk

Ouders huren een laptop bij The Rent Company voor een periode van een aantal jaar. Daarna kunnen ze ervoor kiezen om de laptop te houden of in te leveren. 'Voor ons is het fijn dat onze leerlingen op deze manier hun hele schooltijd een laptop ter beschikking hebben', legt Bontam uit. 'Ook vinden we het belangrijk dat iedereen mee kan doen. Met de geleverde service en garantie is huren via The Rent Company voor ouders voordelig.' Natuurlijk zijn er ook ouders die een laptop niet kunnen betalen, maar dat is op 't Hooghe Landt geen probleem. 'Via de Stichting Leergeld betaalt de school mee. Alle kinderen moeten kunnen meedoen.'

Betrouwbare partner

Bontam is niet alleen voor de ouders en docenten blij dat de school voor The Rent Company koos. 'De samenwerking scheelt mij ook een hele hoop tijd', vertelt hij. 'Voorheen werd veel van mijn tijd opgeslokt door vragen en laptopproblemen van leerlingen en docenten. Omdat The Rent Company alle vragen beantwoordt en problemen oplost, kan ik me weer met andere zaken bezighouden.' Voor Bontam was het even zoeken naar een partner op wie hij blijvend kan rekenen. 'We hebben met verschillende partijen om de tafel gezeten. Telkens liep het stuk op communicatie, organisatie en continuïteit.' Van haperingen is bij The Rent Company geen sprake. 'We kunnen snel schakelen en als ik een vraag heb, krijg ik direct antwoord. Dat vind ik belangrijk. Als je tweeduizend leerlingen op een laptop wilt laten werken, moeten de lijntjes kort zijn zodat je vlot en soepel kunt communiceren.'

Gelukkige leraren

The Rent Company levert niet alleen laptops aan leerlingen, ook het docententeam krijgt een exemplaar. 'Docenten profiteren zo van dezelfde voordelen als de leerlingen. Ze hebben altijd een werkbare laptop ter beschikking en worden direct geholpen als er iets mis is.' Bontam weet dat hij met deze snelle service veel goodwill kweekt onder het personeel. 'Op veel scholen lopen leraren leeg op niet werkende apparatuur en gedoe met de ict. Bij ons hebben docenten daar geen last van. Wat dat betreft is de samenwerking met The Rent Company niet alleen een uitkomst voor leerlingen, ouders en ict-medewerkers, maar ook een zegen voor de leraren.'

the rent company

Ga voor meer info naar www.rentcompany.nl of scan de QR-code

DE SCHOOLTIJD VAN

Tekst: Ilse Ariëns • Fotografie: Sanne Peper

Malou Gorter (54)

1981-1983 Lorentz Lyceum Haarlem (nu Het Schoter), atheneum
1984-1986 Triniteitslyceum Haarlem, havo

Een paginagrote 1

Wat was je voor leerling?

"Ik kon goed leren, maar omdat ik school niet leuk vond, was ik nogal recalcitrant. De tweede klas moest ik overdoen, omdat ik niks uitvoerde. Ik durf het nauwelijks te vertellen, maar soms schreef ik bij een toets een paginagrote 1 op het proefwerkvel en liep daarna de klas uit. Bij Frans deed ik een spiekbriefje met woordjes onder mijn panty, omdat ik wist dat de leraar nooit onder mijn rok zou durven kijken. Misschien was ik dyslectisch, denk ik nu. Wiskunde en scheikunde gingen me goed af. In andere vakken was ik ook niet slecht, maar lezen lukte niet zo. Al heel vroeg wist ik dat ik de toneelschool wilde doen en daarvoor was havo genoeg. Ik stapte over naar het Triniteitslyceum en voerde daar precies genoeg uit om mijn diploma te halen."

Wie was je favoriete docent?

"Liesbeth Metzlar van Nederlands. Ze voerde het schooltoneel aan en dat deed ze heel gepassioneerd. In de brugklas kreeg ik van haar meteen al een heel moeilijke monoloog, die begon met 'Ik ben zo lelijk'. Dat was even slikken, maar ik voelde de kracht van op het toneel staan en mensen betoveren. Theater zat haar in het bloed en ze zei mooie dingen als: 'We maken dit samen, strijden samen voor hetzelfde'. Zo is het, denk ik nog vaak als ik aan een nieuwe productie werk."

Wat heb je op school geleerd waar je nu nog profijt van hebt?

"Mijn leraar geschiedenis heeft me leren nadenken. 'Wat is discriminatie?', vroeg hij op een keer. 'Dat je buitengesloten wordt omdat je anders bent', antwoordde ik. Hij keek mij – een punky met blauw haar in een verder onopvallende klas - vragend aan. Nee dus, realiseerde ik me, ik word gewoon geaccepteerd, dus zit discriminatie in andere dingen. Hij vond het belangrijk dat je de krant las, wisten we. Toen hij bij een toets de vraag stelde: 'Wat gebeurt er op dit moment in Polen?', had ik geen idee. 'Als je had opgeschreven dat er iemand over straat liep, had

Actrice Malou Gorter is bekend van 'Oogappels' en tal van andere series, films en theateroptredens. In december speelt ze de voorstelling 'Onder Ons', een hartverwarmende, absurdistische kerstvoorstelling met diner, in de Schuur in Haarlem. In het voorjaar van 2024 zendt de EO de serie 'De Joodse Raad' uit, waarin Malou ook een rol heeft.

ik dat goed moeten rekenen', zei hij. Denk altijd zelf goed na, los van alle aannames, dat heeft-ie me meegegeven."

Wat vind je belangrijk dat leerlingen meekrijgen?

"Voor een theatertoer ben ik de afgelopen tijd veel bezig geweest met het koloniale verleden van Nederland. Dat moet echt een prominentere plek krijgen in de geschiedenislessen, heb ik ook op de school van mijn kinderen bepleit. Wat ik zelf op school leerde over de Tweede Wereldoorlog heeft mij heel sterk gevormd. Zo zou het ook met het slavernijverleden moeten zijn, en met onze geschiedenis in Indonesië en Zuid-Afrika. Hoe meer we doordrongen zijn van hoe de mens kan zijn, hoe sneller we het gevaar opmerken."

VO IN BEELD

Fotografie: Josje Deckens

Dit schooljaar fotograferen we voor ieder nummer leerlingen van het Stedelijk College Eindhoven, locatie Oude Bossche Baan.

Op stage

Tijdens een blokstage van twee weken gaan 160 vierdejaars bij veel verschillende bedrijven en instellingen buitenschools leren. Imad zit in het vierde jaar van de basisberoepsgerichte leerweg, met profiel Produceren, Installeren en Energie (PIE). Zijn blokstage doet hij bij Richard Maas Tweewielers. Praktijkbegeleider Richard Maas kijkt toe.

LERARENTEKORT

Tekst: Simone de Bruijn • Fotografie: Ton Zonneveld

Met vereende krachten toch informatica in bovenbouw havo/vwo

Co-Teach Informatica

Co-Teach Informatica is een programma waarmee middelbare scholen die geen vakdocent informatica kunnen vinden, toch het vak informatica kunnen aanbieden. Hoe? Met behulp van een online leerprogramma, vakdidactici en studenten van universiteiten, schooldocenten én bevlogen IT-professionals uit het bedrijfsleven.

Informatica is een examenkeuzevak voor de bovenbouw van havo en vwo. In de praktijk wordt dit vak echter weinig aangeboden. Het grootste probleem: het lerarentekort. Voor het vak informatica verwacht het ministerie van OCW de komende jaren de grootste vacaturedruk van alle hoofdvakken in het voortgezet onderwijs, zo blijkt uit arbeidsmarktprognoses op ocwincijfers.nl. Er zijn gewoon niet voldoende bevoegde docenten. Dat is

niet alleen slecht nieuws voor leerlingen die het vak willen kiezen, maar ook voor de door personeelstekort geplaagde ICT-sector, die graag jonge mensen voor het vak wil interesseren. Eind 2020 besloten scholen, universiteiten en het ICT-bedrijfsleven het er niet bij te laten zitten. Ze bundelden hun krachten in een pilotproject, dat de naam Co-Teach Informatica kreeg.

ONLINE LEERLIJN

Co-Teach Informatica maakt het mogelijk om in de bovenbouw havo en vwo toch informatica aan te bieden. Leerlingen krijgen ingeroosterd, klassikaal onderwijs van een anders-bevoegde docent van de school, die affiniteit heeft met het vak informatica. Deze docent wordt begeleid door een vakdidacticus informatica die verbonden is aan één van de drie universiteiten die Co-Teach Informatica uitvoeren: Universiteit Utrecht, Universiteit Twente en Technische Universiteit Delft. Leerlingen krijgen toegang tot een online leerlijn die opdrachten en eindtoetsen bevat. Deze volgen zij onder begeleiding van de schooldocent. Ook krijgen leerlingen twee keer per jaar een reeks gastlessen van een IT-professional uit het bedrijfsleven. In totaal gaat het dit schooljaar om zo'n 75 gastdocenten uit verschillende hoeken van het bedrijfsleven: van grote bedrijven als Deloitte, VodafoneZiggo en Ordina tot

ZEER KRAPPE ARBEIDSMARKT ICT

De spanningsindicator van het UWV (www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/datasets) laat duidelijk zien dat er meer IT-personeel nodig is. Met een spanningswaarde van 12,07 steekt ICT ver boven andere beroepsklassen uit, wat duidt op een zeer krappe arbeidsmarkt.

Voor NLDigital, de branchevereniging van de digitale sector, was dit aanleiding om partner te worden van Co-Teach Informatica. Begin 2023 publiceerde NLDigital het 'Aanvalsplan chronisch tekort ICT'ers', dat begint bij een goede basis in het onderwijs. Voor bedrijven is deelname aan Co-Teach Informatica een vorm van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Zij staan hun werknemers veelal toe onder werktijd gastlessen te geven. Het idee is dat ze hiermee een maatschappelijke bijdrage leveren aan het lerarentekort én leerlingen inspireren voor een carrière in de ICT.

zelfstandig ondernemers. Voordat gastdocenten aan de slag gaan, volgen ze een cursus didactiek van anderhalve dag aan de universiteit.

BIJVANGST

Michel Modderkolk zag de oproep voor gastdocenten voorbijkomen op LinkedIn. Als zelfstandig securityadviseur werkt hij voor verschillende bedrijven op het gebied van privacy- en informatiebeveiliging. Zo deed hij opdrachten voor Schiphol, diverse waterschappen en de Koninklijke Marechaussee. Michel: "Ik had gelijk zoiets van: dit past bij mij. Zelf vond ik als student de lessen door gastdocenten ook altijd het leukst. Inmiddels heb ik één reeks lessen afgerond en in mei 2024 start ik een nieuwe reeks. Ik vind het mooi dat ik hiermee een bijdrage lever aan de maatschappij. Daarnaast motiveer ik leerlingen om voor ICT te kiezen, dat vandaag de dag een van de breedste vakgebieden is. Het is meer dan achter je computer zitten, een beeld dat soms nog heerst. Een mooie bijvangst is dat ik bepaalde onderdelen kan opgeven als studiepunten voor een aantal van mijn certificeringen als securityadviseur."

AANSTEKELIJK

Ook Gladys Roberts zag de oproep via LinkedIn voorbijkomen. Als oprichter van New Futuristic Minds houdt zij zich dagelijks bezig met projecten waarin IT zorgt voor oplossingen bij vraagstukken rond duurzaamheid en het behoud van flora & fauna. Daarnaast is Gladys betrokken bij Quality Youth, een initiatief dat innovatie onder jongeren stimuleert, en werkt ze aan het opzetten van een energieneutraal Goudmuseum in Suriname. In 2021 begon zij met gastlessen in Artificial Intelligence (AI) voor een 6 vwo-klas. Nu is ze net begonnen met een 5 havo-klas. Gladys: "Ik vind het mooi om vanuit mijn ondernemende en maatschappelijke houding een bijdrage te leveren aan het onderwijs. Leerlingen geven me inspiratie. Als jij enthousiast bent en de leerlingen ook, dan werkt dat aanstekelijk."

ENTHOUSIAST

Door de inzet van gastdocenten zorgt Co-Teach Informatica voor een mooie samenwerking tussen het bedrijfsleven en het onderwijs, vindt Gert ten Hove. Als directeur van het Noordik Lyceum in Almelo is hij vanaf het begin betrokken

Gastdocent Michel Modderkolk: 'Ik vind het mooi dat ik hiermee een bijdrage lever aan de maatschappij. Daarnaast motiveer ik leerlingen om voor ICT te kiezen, dat vandaag de dag een van de breedste vakgebieden is. Het is meer dan achter je computer zitten, een beeld dat soms nog heerst. Een mooie bijvangst is dat ik bepaalde onderdelen kan opgeven als studiepunten voor een aantal van mijn certificeringen als securityadviseur.'

bij het programma. Gert: “Co-Teach Informatica is goed voor de leerlingen, want die zien concreet wat ze later kunnen doen met de kennis die ze leren. Voor bedrijven is het interessant, want die voldoen aan hun maatschappelijke opdracht door onderwijs te verzorgen. Daarnaast zien we dat er gastdocenten zijn die geïnteresseerd raken in een (deeltijd)baan in het onderwijs. En ook de schooldocenten zijn enthousiast, want zij krijgen de mogelijkheid om op een nieuwe manier onderwijs neer te zetten. Als je op zo'n vruchtbare manier kennis van het bedrijfsleven kunt integreren in het onderwijs, dan doe je goede dingen. Co-Teach Informatica is wat mij betreft dus een programma dat we moeten behouden.”

UNIVERSITEITEN

De drie deelnemende universiteiten spelen bij Co-Teach Informatica een belangrijke rol. Ze zorgen voor de praktische uitvoering van het programma, waarbij de Universiteit Utrecht optreedt als penvoerder. De universiteiten hebben ook de online leerlijn en het bijbehorende digitale platform ontwikkeld. Verder is er een vakdidacticus informatica beschikbaar voor elke anders-bevoegde docent die het vak informatica geeft, en helpen student-assistenten de vo-leerlingen door op afstand vragen te beantwoorden en opdrachten na te kijken. De universiteiten leiden tevens de gastdocenten op: die krijgen een korte cursus didactiek. Gastdocent Michel: “De cursus was een fijne uiteenzetting van de theorie rondom didactiek. Tegen mede-IT'ers zou ik zeggen: als je goed bent in het overtuigen van je bestuur, dan ben je waarschijnlijk al onbewust bekwaam in didactische vaardigheden.” Ook Gladys vond de cursus duidelijk. “Je krijgt veel voorbeelden van hoe je de lesstof kunt overbrengen. Ik heb zelf al wat ervaring binnen het onderwijs, dat scheelt. Maar je kunt ook een keer op bezoek gaan bij een docent om te leren.”

GESPECIALISEERD

De thema's die leerlingen via Co-Teach Informatica krijgen aangeboden, variëren van algoritmen tot kunstmatige intelligentie en van programmeren tot 'user experience'. Gastdocenten geven les in de thema's waarin ze gespecialiseerd zijn. Voor Gladys is dat AI, voor Michel informatieveiligheid. Gladys: “In mijn lessenserie behandel ik de voor- en nadelen van AI. Ook moeten leerlingen een debat houden en bedenken ze een eigen toepassing. Ik sta vooral stil bij vragen als: wat voor meerwaarde hebben

Voordat gastdocenten aan de slag gaan, volgen ze een cursus didactiek aan de universiteit

AI-ontwikkelingen voor de maatschappij? Hoe gaat AI bijdragen aan de leefomgeving van mens, dier en natuur? Wat zijn ethische aspecten? Een van de opdrachten die ik leerlingen laat doen, is dat ze een toepassing bedenken die het leven makkelijker of leuker maakt. Veel leerlingen komen dan met games, maar laatst bedacht een leerling een AI-systeem voor je bed, met een trilfunctie die je wakker schudt als je verslaapt.”

PRAKTIJK

Michel vindt het leuk om de praktijk in de klas te brengen. “Ik heb bijvoorbeeld de cyberaanval op de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens van 13 april 2018 in Den Haag besproken. Dan behandel ik hoe die operatie werd uitgevoerd. Maar ik bespreek ook wetgeving zoals de Wet beveiliging netwerk- en informatiesystemen en de AVG. Ik vraag altijd waar leerlingen meer over willen weten. Dat verwerk ik dan in de volgende les. De leraar met wie ik samen lesgeef heb, vertelde laatst dat ze bepaalde onderwerpen van mij nog steeds bespreken. Dat is leuk om terug te horen.” Gladys vindt het mooi dat zij van leerlingen inspiratie krijgt. “Ik geef leerlingen opdrachten die ze later terug kunnen zien in de praktijk. Zo laat ik ze dingen voor het Goudmuseum bedenken. Iemand bedacht bijvoorbeeld een VR-bril waarmee je teruggaat in de geschiedenis. Een andere leerling is goed in 3D-modelleren, wellicht dat hij een toepassing kan maken voor het museum. De ideeën waar ik zelf als volwassene niet op zou komen, neem ik weer mee terug naar mijn werk. Ik heb de leerlingen beloofd dat ik aan hen terugkoppel wat er uiteindelijk met hun ideeën gebeurt.”

KRUISBESTUIVING

De koppeling van anders-bevoegde docenten aan gastdocenten levert een mooie kruisbestuiving op, zo blijkt uit de ervaringen. Een gastdocent brengt specialistische kennis mee, de schooldocent beheerst didactische vaardigheden. Gladys en Michel ervaren de samenwerking met de schooldocenten als positief. Gladys: “We maken altijd duidelijke afspraken over en weer, dat werkt prettig. En in een les kun je elkaar aanvullen. Dat werkt niet storend, maar juist versterkend.” Michel gaf zijn eerste gastlessen aan een kleine groep van vier leerlingen. In de komende lessenreeks gaat hij lesgeven aan dertig leerlingen. Dat vereist andere didactische vaardigheden. Daarover heeft hij al contact met de

Leerlingen krijgen toegang tot een online leerlijn die opdrachten en eindtoetsen bevat

Schoolleider Gert ten Hove: ‘We moeten nu stappen maken, de vraag naar ICT'ers is te groot. Als je tekortvakken wilt blijven geven, dan moet je op zoek naar flexibelere routes om enthousiaste en bekwame mensen in staat te stellen op een redelijke manier een bevoegdheid te behalen. Dit zou een zorg van heel de onderwijssector moeten zijn.’

schooldocent: “Bij de groep met vier leerlingen liet ik een filmpje zien waarover we discussieerden. Met dertig leerlingen is dat lastiger. De docent heeft mij nu geadviseerd om vragen te stellen met een online tool. Op die manier krijgt iedereen de tijd om erover na te denken. Daarna kan dan een kleine discussie volgen.” Gert ten Hove ziet een dergelijke kruisbestuiving ook op het Noordik optreden: “Wanneer de gastdocent en de schooldocent enthousiast zijn, gaan de dingen vanzelf. Dat levert positieve energie op. Ik hoef als schoolleider dan alleen te faciliteren.”

BEVOEGDHEID

Een programma als Co-Teach Informatica kan bijdragen aan de aanpak van het lerarentekort, vinden alle betrokkenen. Zo verkennen sommige gastdocenten nu een hybride vorm van docentschap. Ook zijn er inmiddels anders-bevoegde schooldocenten die informatica als tweede bevoegdheid willen halen. Dat ze daarvoor weer een hele opleiding moeten volgen, stuit echter op onbegrip, zegt Gert: “Als schoolleider vind ik het belangrijk dat we het vak informatica kunnen blijven geven. Op onze school hebben we goede leraren in dienst die in staat zijn het

Gastdocent Gladys Roberts:
'In mijn lessenserie behandel ik de voor- en nadelen van AI. Ook moeten leerlingen een debat houden en bedenken ze een eigen toepassing. Ik sta vooral stil bij vragen als: wat voor meerwaarde hebben AI-ontwikkelingen voor de maatschappij? Hoe gaat AI bijdragen aan de leefomgeving van mens, dier en natuur? Wat zijn ethische aspecten? Een van de opdrachten die ik leerlingen laat doen, is dat ze een toepassing bedenken die het leven makkelijker of leuker maakt. Veel leerlingen komen dan met games, maar laatst bedacht een leerling een AI-systeem voor je bed, met een trillfunctie die je wakker schudt als je verslaapt.'

examenprogramma informatica te geven. Zij hebben een bevoegdheid in natuurkunde, waarvoor ze al een lange opleiding hebben gevolgd. Als zij hun bevoegdheid informatica willen halen, worden ze verplicht om nog een vierjarige informatica-opleiding te doen, gevolgd door een educatieve master! Dat is haast ondoenlijk naast een fulltimebaan en voor sommigen een gezinsleven. Je vraagt dan het onmogelijke van mensen en je ontnemt ze de moed. Ik kan daar met mijn verstand niet bij. Het is aan het ministerie van OCW om dit snel aan te pakken. We zijn hierover al in overleg. We moeten nu stappen maken, de vraag naar ICT'ers is te groot. Als je tekortvakken wilt

blijven geven, dan moet je op zoek naar flexibelere routes om enthousiaste en bekwame mensen in staat te stellen op een redelijke manier een bevoegdheid te behalen. Dit zou een zorg van heel de onderwijssector moeten zijn."

TOEKOMST

Co-Teach Informatica ging in 2020 van start met negen middelbare scholen. Nu, in het laatste jaar van de pilot, zijn dat er veertien. Ook het aantal deelnemende leerlingen is gestegen, tot momenteel 720. Het aanvankelijke doel van het aantal leerlingen is echter niet gehaald. Deels kwam dat door corona, maar Co-Teach Informatica ziet ook dat er scholen weggaan doordat ze bijvoorbeeld een bevoegde docent gevonden hebben. Dat is niet erg, want het doel van Co-Teach Informatica is juist om bevoegde docenten voor de klas te krijgen. Hoe de toekomst van het project eruitziet, is nog niet bekend. Co-Teach Informatica is met de ministeries van OCW en EZK in gesprek over hoe het project voortgezet kan worden. <

Sommige gastdocenten verkennen nu een hybride vorm van docentschap

'MDT on Tour heeft bij de leerlingen een eerste zaadje geplant wat betreft iets doen voor een ander'

MDT on Tour reist door het land! Tijdens dit interactieve scholenbezoek in het kader van de maatschappelijke dienstdag (MDT) ontdekken jongeren hun talenten en doen ze iets voor een ander. Onlangs bracht MDT on Tour een bezoek aan scholengroep De Passie in Rotterdam. Wijand Smits, docent en mentor, vertelt over deze enerverende dag.

Positieve benadering

"De decaan bracht mij in contact met MDT on Tour en de pijlers van MDT spraken mij direct enorm aan. Het ontdekken van je talenten, in contact komen met andere leefwerelden en iets doen voor een ander passen perfect bij onze onderwijsvisie. Het programma was heel divers. Eerst werden er video's getoond van wat MDT doet en hoe andere jongeren MDT ervaren. Daarna gingen we aan de slag met werkvormen over talentontwikkeling. Die positieve benadering werkte supergoed. Ook de leerlingen die normaal gesproken in negatieve zin opvallen, zie je op zo'n moment groeien. In de middag gingen we aan de slag met 'iets goeds doen voor een ander'. Alle leerlingen schreven twee kaarten voor iemand die zich eenzaam voelt. Ik vind het mooi om leerlingen op zo'n relatief simpele manier verder te laten kijken dan hun eigen wereld."

Maatschappelijke missie

"MDT on Tour heeft bij de leerlingen een eerste zaadje geplant wat betreft iets doen voor een ander. Maar wij als docenten zijn hier ook door

geïnspireerd. Er zijn enorm veel raakvlakken en ik denk dat deelname aan MDT een goede aanvulling kan zijn op ons onderwijs. Ik zou het mooi vinden om de maatschappelijke missie van onze school in de toekomst nóg meer naar de praktijk te brengen, zodat leerlingen ook echt de samenleving in gaan. We zitten hier op Rotterdam-Zuid en ik zie daarvoor ontzettend veel kansen. Zo zit er hier een opvanghuis vlakbij. Hoe mooi zou het bijvoorbeeld zijn als leerlingen daar een dagje gaan helpen? Als we leerlingen kunnen laten ervaren hoe het is om van betekenis te zijn, heeft dat een enorme maatschappelijke waarde. Het staat nog in de kinderschoenen, maar ik ga met de schoolleiding overleggen of en hoe we dit soort dingen in de toekomst kunnen gaan organiseren."

Wil jij onderwijsdoelen zoals burgerschap en loopbaanoriëntatie een impuls geven? Van de deelnemers aan MDT ontwikkelt 60% nieuwe vaardigheden en ontmoet 93% anderen buiten de eigen leefwereld. Zo geeft MDT jongeren richting voor de toekomst. MDT on Tour is een laagdrempelige manier om kennis te maken met de mogelijkheden van MDT!

Doe je ook mee met jouw school? MDT on Tour is kosteloos en de organisatie wordt volledig uit handen genomen. Neem contact met ons op om jouw wensen te bespreken! Mail naar mdt@diversion.nl.

Leraarschap = vakmanschap

Een van de eerste citaten in het boek 'Onderwijs als ambacht' is van koning Willem-Alexander. Hij richt zich tot alle onderwijsprofessionals: 'Uw werk omvat meer dan het bijbrengen van kennis en vaardigheden aan de volgende generatie'. In het boek reageren tweehonderd vakmensen uit het hele onderwijs op de opmerking van de koning.

Jasper Rijpma en Emile Heussen (1962-2023) waren tot dit voorjaar collega-docenten op het Hyperion Lyceum. Samen maakten ze wandelingen waarbij ze veel spraken over onderwijs en het docentschap. "Emile nam me mee naar scholen", vertelt Rijpma. "Bij elke school legde hij uit waarom hij juist deze school een topschool vond. Daar hadden we echt goede gesprekken over. Beiden vonden we dat we de loopgraven moeten verlaten. Je kunt als docent voorstander van directe instructie zijn of juist voorstander van een coachende aanpak. Het ideaal van vakmanschap overstijgt dat. Iedereen is vóór een goede leraar." Beiden waren ook verbonden door de diagnose uitgezaaide kanker. Heussen overleed begin dit jaar. Rijpma: "In zijn laatste weken heeft Emile aangegeven dat hij voor leraren een inspirerende en prikkelende uitgave wilde achterlaten, met als kern docentschap als ambacht. Emile vond dat je altijd aan jezelf moet blijven schaven en je stinkende best moet doen om het beroep van docent in te vullen. Ik heb hem voorgesteld om voor de uitgave te werken met een selectie van bijdragen uit de Bildung Scheurkalenders." In maart van dit jaar belde Rijpma naar Henk Sissing, samensteller van de scheurkalenders. Samen waren ze er snel uit dat deze uitgave er moest komen.

MOOI EN COMPLEX

Zo'n vijftientig onderwijscollega's, onder wie de Leraren van het Jaar, hebben de ruim 1400 teksten van

Jasper Rijpma & Henk Sissing (red.)
Onderwijs als ambacht
201 ervaringen van vakmensen
ISBN 978 90 833 4110 1
De citaten op deze pagina's zijn afkomstig uit het boek.

'Laten we als leraren vaker hardop zeggen wat we willen. Er zijn zoveel leraren met goede ideeën. Durf jouw idee uit te spreken. Vraag wie jou daarmee kunnen helpen. Zorg ervoor dat het werkelijkheid wordt.'

→ Renske Hoving, leerkracht bij de Programmeerschool

de Bildungskalender doorgenomen en daar voor het boek een selectie uit gemaakt. Dankzij de gezamenlijke inzet van ruim tweehonderd personen is het boek in een half jaar tot stand gekomen. Er zijn teksten aangeleverd door leraren, hoogleraren, beleidsmedewerkers, bestuurders en vele anderen. Zo hebben Mariëtte Hamer, Edith Hooge, Robbert Dijkgraaf en, zoals gezegd, koning Willem-Alexander bijgedragen. Het voorwoord is geschreven door Alexander Rinnooy Kan. Henk Sissing: "De teksten laten niet alleen zien hoe mooi het vak van docent is, maar ook hoe complex. Elke tekst zet je aan het denken over weer een ander aspect van het ambacht. De ene vertelt over het belang van de relatie tussen docent en leerling, de andere over een mooi curriculum en weer een andere over het bouwen aan een schoolorganisatie. De rode draad? Dat het een heel rijk vak is, een diamant met heel veel facetten. Er is bijna geen docent die alle facetten beheerst, maar samenwerkende collega's in een team kunnen dat wel! Onderwijs is geen solospport."

'Als docent moet je mensen verheffen en ze beter maken dan waar ze vandaan komen. Daardoor groeit de wereld een beetje.'

→ Emile Heussen, docent Hyperion Lyceum

'Hoe nuttig en zinvol hulpmiddelen als tablets, laptops en wellicht edubots in het onderwijs ook kunnen zijn, het is het oog van de meester en niet van de webcam dat de dromen van de leerling kan zien en tot ontwikkeling kan helpen.'

→ Ronald van Bruggen, rector Stedelijk Gymnasium Nijmegen

ONDERWIJSBIOGRAFIE

Het boek bevat nog een ander belangrijk element. "Op het Hyperion Lyceum hebben we een mooie traditie: de onderwijsbiografie", zegt Rijpma. "Het idee is dat bij de start van een studiedag een collega vertelt hoe hij of zij in het onderwijs is gekomen, hoe de loopbaan tot nu toe is verlopen en hoe diegene het werk in het onderwijs op onze school ervaart. Dat kan een docent zijn, maar ook de rector, roostermaker of conciërge. Je leert je collega daarmee veel beter kennen. Vaak is het aanleiding tot een mooi gesprek over onderwijs."

Rijpma was al een keer aan de beurt geweest, Heussen nog niet. "In de weken voor zijn overlijden heeft hij mij over zijn onderwijsloopbaan verteld en heb ik dat opgeschreven. Daarna hebben meerdere mensen naar de tekst gekeken, onder wie zijn weduwe. Dat was erg bijzonder. Zij heeft ook het eerste exemplaar in ontvangst genomen."

AAN DE SLAG

Het boek was de eerste stap, maar Sissing vond dat er meer moest gebeuren. "Je moet ermee aan de slag in de schoolorganisatie. Daarom hebben we er een website bij gemaakt met werkvormen en denkoefeningen: www.onderwijsalsambacht.nl. Een voorbeeld van zo'n werkvorm is de 'start van de teamvergadering'. Vergaderingen in een team of vakgroep gaan te vaak alleen over organisatorische zaken. Laat iemand uit het team een

'Heeft jouw school een waarom om voor te leven?'

→ Joep Dohmen, emeritus hoogleraar ethiek

'Onderwijs is volgens mij altijd zoeken naar hoe je kinderen iets leert. Vooropgesteld dat het 'wat het kind moet leren' bepaald is. Daarna houdt de onderwijzer zich bezig met 'het hoe'. Dat is zijn vak. Dat betekent zoeken, proberen, observeren, praten en veranderen.'

→ Anton Horeweg, leerkracht en gedragsspecialist

tekst uit het boek kiezen die hem of haar aanspreekt en laat die persoon vertellen waarom. Aan de hand daarvan kun je een inhoudelijk gesprek voeren. Reserveer hier vijftien minuten voor. Is gedurende het schooljaar iedereen uit het team aan bod gekomen? Leg dan alle gekozen teksten naast elkaar en vraag je af: wat zeggen die over de gezamenlijke drive van ons team, van onze mensen?" "Het gaat ons om het versterken van het vakmanschap", zegt Rijpma tot slot. "We hopen een professionele dialoog op gang te brengen over onderwijs en leraarschap. Maar we willen ook dat docenten zelf meer nadenken over hun drijfveren. Emile kende zijn eigen drijfveren als geen ander. Hij was een uitmuntend docent en inspirator die het ambacht in de vingers had en zich bleef ontwikkelen."

OVER DE REDACTEURS

Jasper Rijpma is docent geschiedenis en grote denkers op het Hyperion Lyceum in Amsterdam. In 2014 werd hij verkozen tot Leraar van het Jaar en in 2017 werd hij genomineerd voor de Global Teacher Prize. Als 'onderwijsambassadeur' zet Jasper zich in voor versterking van de beroepsgroep van leraren.

Henk Sissing is onderwijsliefhebber, onderzoeker en verzamelaar van onderwijsfilms en -gedichten. Hij werkte als leraar po, vo en hbo, als adviseur en als ambtenaar bij het ministerie van OCW en publiceerde onder andere het boek '3000 jaar denkers over onderwijs'.

HET GEBOUW

Tekst: Martijn de Graaff • Fotografie: Dirk Kreijkamp

Heeft u ook een bijzonder gebouw, laat het ons weten: redactie@vo-raad.nl

De voorkant van het oude deel

Het nieuwe deel

IN HET KORT:

School: RSG Ter Apel **Plaats:** Ter Apel **Aantal leerlingen:** 850 **Rector:** Jan de Wit (tot eind juli 2023). Marc Franzen is interim-rector **Architect:** Gart Westerhout **Architect verbouwing:** Foppe Hoekstra, Van Manen en Zwart Architecten **Bouwjaar:** 1924 **Bijzonderheden:** het gebouw is een voormalige rijks-hbs

Het deel met de directeurskamer, ontworpen als een stuurhut op een schip

Entree van het nieuwe deel

Het kunstatelier, met bomen op de vloer

Het ritme van het bos

‘Een school ontwerpen is een landschap maken’

Jan de Wit, oud-rector: “Wij zijn een echte regio-school. We bieden een zo breed mogelijk onderwijs-palet: van basis/kader tot en met vwo. In dit gebouw hebben we ongeveer 850 leerlingen, daarnaast is er een Internationale Schakelklas (ISK) met nog eens 100 leerlingen. Vanwege verloop door het schooljaar heen zien we jaarlijks 400 à 500 isk-gezichten. Honderd jaar geleden streden verschillende plaatsen om het recht een schoolgebouw neer te zetten. Uiteindelijk won Ter Apel het van onder andere Emmen. In die tijd was Ter Apel een grote plaats, de turfverkoop bracht veel op. Het gebouw was een statussymbool: alles is gebouwd met Groninger natuursteen. Het heeft 67 ornamenten van Adrianus Remiëns, een kunstenaar die ook beelden in Amsterdam heeft staan. Voor het jaar 1924 was het een modern gebouw, met een centrale warmwatervoorziening, een eigen water-voorziening, goed uitgeruste vaklokalen voor scheikunde, natuurkunde, biologie en tekenen en een kaartenkamer voor aardrijkskunde. In de loop van de jaren zijn er op het terrein gebouwen bij- en aangebouwd. Dat was voor ons de aanleiding om te gaan verbouwen.”

Foppe Hoekstra: “De ruimtes lagen versnipperd, als een lappendeken. Er was behoefte aan een integraal gebouw vanuit een campusgedachte. Samen met Jan hebben we daarop een visie ontwikkeld. Al snel was duidelijk dat we een groot, nieuw gedeelte zouden moeten neerzetten.”

De Wit: “We vonden dat er een nieuw hart voor het gebouw moest komen. Ook wilden we meer in domeinen werken, met bijvoorbeeld de taal- en zaakvakken bij elkaar. Het gebouw, een monument, was bovendien verouderd.”

Hoekstra: “Technisch gezien was het niet meer van deze tijd. Daarom hebben we de science- en techniekvakken in het nieuwe deel geplaatst, net als het creatieve cluster. Midden in de nieuwbouw zit een hele mooie kantine, met podiumtrap. De nieuwbouw vormt de achtergrond voor het oude schoolgebouw. Dat heeft namelijk een enorme sterke verschijningsvorm en kleur. Daarom is de buitenkant van het nieuwe deel gedekt vormgegeven. Wel hebben we een ritme aangebracht: de buitenkant heeft het motief van een berkenbos. Het ritme van de gevel hebben we ook gebruikt om met licht te spelen. Gemetselde dammen zorgen dat het zonlicht gefilterd naar binnen valt. Dat is prettiger voor

‘Het oude gebouw is een Gesamtkunstwerk: binnen en buiten zijn als één geheel ontworpen’

het oog en je hoeft minder te koelen. Het is een flexibel gebouw geworden, met beweegbare wanden. Schoolgebouwen moeten naar mijn mening kunnen veranderen en meegroeien. Dan kun je op een later moment de aanpassingen doen die je dan nodig hebt. Je wilt dat een gebouw zich om het onderwijs heen plooit. Een school ontwerpen is een landschap maken. Een landschap waar alle kinderen hun eigen plekje kunnen vinden, of ze nu dynamiek zoeken of rust.”

De Wit: “Het hele terrein was nogal volgebouwd. Door gebouwen weg te halen en het onderwijs te concentreren in het nieuwe deel, ontstond ineens heel veel ruimte voor groen en lucht. Nu hebben we echt een campusgevoel.

Hoekstra: “Het oude gebouw is een Gesamtkunstwerk: binnen en buiten zijn als één geheel ontworpen. De architect werd daarbij geïnspireerd door de Amsterdamse School. Dit komt terug in de ornamenten die je in het hele gebouw ziet. In de laatste fase hebben we het monument aangepast. Dat bracht heel veel overleg met bijvoorbeeld monumentenzorg met zich mee. Je wilt modern onderwijs bieden in een klassiek gebouw.”

VERBOUWINGSTIP

De Wit: “Als schoolleider leid je niet elke dag een grote verbouwing. Zorg daarom voor de juiste mensen om je heen. Bijvoorbeeld een aanbestedingsjurist: die heeft kennis die maar weinig mensen hebben. Neem ook een bouwkundig adviseur in de arm. Niet om iedereen te controleren, maar om een buffer met kennis te hebben tussen jou en bijvoorbeeld de architect en de aannemer.”

Dit deel verbindt oud en nieuw, de kleuren matchen die van het monument

De docentkamer

De techniekhal

Oud en nieuw komen samen

ONVERGETELIJK

Tekst: Jacques Poell

‘Ik rook de armoede, maar voelde ook de warmte’

Carolien van Aken (54)
Docent geschiedenis op Het Schoter in Haarlem

“Ik ben nu drie jaar werkzaam op Het Schoter, een school voor mavo, havo en vwo. Daarvoor heb ik onder meer veertien jaar lang in het vmbo lesgegeven op het Calvin met Junior College, zoals het huidige Calvin College toen heette, in Amsterdam-Slotervaart. Het waren de jaren rond de millenniumwisseling. De school was toen ‘het toonbeeld van alles wat mis was met het beroepsonderwijs, met Slotervaart en met de integratie’, zoals het in de pers ooit is beschreven. De onderbouwleerlingen met basis- en kaderniveau van drie verschillende scholen kwamen bij elkaar, er waren geen boeken, er waren geen methodes, het schoolgebouw was een vervallen, ongezellig gebouw dat niet warm te stoken was ... Het was kortom een recept voor chaos en geweld, ik kan er wel honderd nare verhalen over vertellen. Maar ik kies voor deze rubriek liever iets positiefs.

De aanleiding voor dat verhaal is 9/11. Die aanslag werd door de buurt en dus ook door de meeste leerlingen luid bejubeld: ‘Lekker voor die Joden!’ Dat kwam uitgebreid in het nieuws en er werd natuurlijk alom met afschuw en verontwaardiging op gereageerd. Een van mijn collega’s heeft toen een brief naar *Het Parool* geschreven in een poging het negatieve beeld over ‘Slotervaart’ te nuanceren door te wijzen op de diepere oorzaken van de radicalisering van jongeren in de wijk. Dat trok de aandacht: niet veel later meldde zich *Vrij Nederland*-journaliste Margalith Kleijwegt op school om poolshoogte te nemen. Ze kwam ook bij mij in de klas, bij een les over de Holocaust. Ze vroeg me na de les: ‘Wat doen jullie eigenlijk met de ouders van deze kinderen? Qua ouderbetrokkenheid?’ Daarop moest ik het antwoord schuldig blijven – we hadden zo veel andere dingen aan ons hoofd.

Het was voor haar aanleiding genoeg om in de loop van dat schooljaar vrijwel alle ouders van de kinderen van één tweede klas te bezoeken en daar een prachtig boek over te schrijven: ‘Onzichtbare ouders’. Met dat boek is ze langs de gemeenteraad van Amsterdam gegaan: ‘Dóé iets voor deze school!’ En dat is gebeurd. De gemeente zette topambtenaren in, onder meer als interim op de school zelf. Er werd vaart gemaakt met nieuwbouwplannen. Maar ook het bedrijfsleven adopteerde het Calvin. Native speakers kwamen

‘Margalith had mij ook aan het denken gezet: waarom was ik nooit bij die ouders thuis geweest, en zij wel?’

Welke leerling of collega maakte het meeste indruk? Welke gebeurtenis is onvergetelijk? In deze serie vertellen schoolleiders, bestuurders en docenten over die ene persoon of gebeurtenis die hen altijd bij zal blijven.

Engelse les geven, ABN-AMRO-medewerkers fungeren als coach voor onze leerlingen, enzovoort... Margalith had mij intussen ook aan het denken gezet: waarom was ik nooit bij die ouders thuis geweest, en zij wel? Dus ben ik ze óók gaan bezoeken, rook ik de armoede, maar voelde ik ook de warmte. Het bleken mensen te zijn die knetterhard moesten werken, vaak een paar banen tegelijk hadden, om de eindjes maar aan elkaar vast te kunnen knopen. Mensen die de tijd niet hadden om bij de school van hun kinderen betrokken te zijn, iets waar ook de taalbarrière debet aan was. Die bezoeken zijn voor mij nog steeds goud waard, het waren lessen in inclusief denken die ik nooit meer zal vergeten.”

Welke collega, leerling of gebeurtenis zult u nooit vergeten? Laat het ons weten via: redactie@vo-raad.nl

Een niet te missen podcast

Mijn eerste jaar voor de klas

Vorig schooljaar konden luisteraars twee startende leraren volgen in de podcast 'Mijn eerste jaar voor de klas'. In elf maandelijkse afleveringen vertelden Elisabeth en Maurice over het wel en wee in hun dagelijkse onderwijspraktijk. Verplichte kost voor alle opleiders, schoolleiders en bestuurders die beginnende leraren een optimale start gunnen. Die hebben geluk: de podcast is nog te beluisteren.

Alle mogelijke aspecten van het prille leraarschap worden in 'Mijn eerste jaar voor de klas' belicht: de overgang van de opleiding naar de praktijk, klassenmanagement, de leraar die je wil zijn, omgaan met werkdruk, 'uitdagende' leerlingen en ouders, en zo nog zes thema's. De hoofdrolspelers zijn Elisabeth Rümke (27), kersverse havo/vwo-docent geschiedenis en Latijn op het Cals College in Nieuwegein; en de al even nieuwbakken zij-instromer Maurice Knijn (35), vmbo-docent Nederlands op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer. Hun ervaren gesprekspartners en coaches zijn schoolopleider Rikkert Heydendael en docent Engels Tinka ter Schegget. Een half jaar na het maken van de laatste aflevering kijken Elisabeth en Maurice terug op hun debuut als podcastmakers.

Wat heeft het meewerken aan de podcast jullie gebracht?

Elisabeth: "Ik heb er meer zelfvertrouwen door gekregen. Ik vind het heel waardevol dat je wordt gedwongen te reflecteren op wat je hebt gedaan. Dan merk je dat je daarin groeit. Ik denk geregeld terug aan dingen die in de podcast aan de orde zijn gekomen, en wat ik daar geleerd heb, maak ik me nu steeds meer eigen."

Maurice: "Die reflectie is inderdaad superbelangrijk. Om een voorbeeld te noemen: als starters steken wij veel tijd in het maken van lessen. Omdat het gewoon lekker is om een goede les te kunnen neerzetten. Alleen kost dat veel tijd! De verdeling tussen eigen tijd en tijd voor school is soms niet in balans en dat is iets waar je voor moet

PODCAST 'MIJN EERSTE JAAR VOOR DE KLAS'

Regie en techniek van de podcast 'Mijn eerste jaar voor de klas' van de VO-raad waren in handen van Robert Doggers van podcastproductiebureau Next episode. De podcast is nog te beluisteren via Spotify, Apple Podcasts of de website van de VO-raad:

oppassen, is een tip van Tinka en Rikkert. Zij vinden het enthousiasme superleuk om terug te zien, maar willen ons ook behoeden voor die disbalans."

Waren er ook dingen die je lastig vond?

Elisabeth: "Ik vond het soms wel moeilijk dat leerlingen erachter waren gekomen dat we die podcast deden. Toen werd ik me opeens heel erg bewust van alles wat ik zei. Ik dacht: o, ik moet oppassen. Er waren leerlingen die vroegen: 'Heeft u ook over ons gepraat?' En dan maakte ik er maar een grapje van: 'Jazeker, en ik heb jou bij naam genoemd'. Maar het was toch wel confronterend."

Maurice: "Wat ik lastig vond, was het besef dat collega's meeluisterden. Mij werd in de podcast een keer gevraagd: durf jij je stem te laten horen binnen je team? Toen heb ik gezegd dat ik dat niet zo vaak deed, maar vervolgens heb ik in de podcast wel eens kritiek geuit over lange vergaderingen, waarin voor mijn gevoel geen knopen werden doorgehakt. Dan denk je achteraf: daar kan mijn direct leidinggevende iets van vinden als die meeluistert ... Het moet niet zo zijn dat die eerlijkheid je kan gaan opbreken. Maar gelukkig waren de reacties van collega's alleen maar positief."

'Ik vind het heel waardevol dat je wordt gedwongen te reflecteren op wat je hebt gedaan'

Van links naar rechts: Rikkert Heydendael, Tinka ter Schegget, Elisabeth Rümke en Maurice Knijn

'De podcast geeft je ruimte om adem te halen en beter te worden'

Waarom moet iedere startende leraar én iedere schoolleider deze podcast beluisteren?

Maurice: "Als startende leraar heb je te maken met hoge pieken en diepe dalen. Deze podcast zorgt ervoor dat plooiën wat meer worden gladgestreken, met een lineaire lijn omhoog tot gevolg. Waardoor het plezier overblijft en je je gesteund voelt. Dus ga luisteren naar onze podcast, of je nou startend leraar bent of ervaren: je bent altijd jong genoeg om te leren!"

Elisabeth: "Het is heel fijn om te weten dat je niet de enige bent die het moeilijk heeft. In ons hoofd maken we fouten veel groter dan ze in werkelijkheid zijn. De podcast helpt je om minder streng voor jezelf te zijn, geeft je ruimte om adem te halen en beter te worden. De wereld vergaat niet als je les een keer in de soep loopt. Dat dacht ik als beginnend docent wel, zeker in de tijd dat ik stageliep. Nu denk ik: oké, deze les was inhoudelijk niet super, maar ik heb wel kunnen werken aan de relatie met mijn leerlingen."

Maurice: "Als ik zie dat ze echt geen zin hebben, dan zeg ik nu: goed jongens, wat gaan we doen vandaag, zeg het maar! Misschien geven ze op die manier informatie prijs die je kunt gebruiken voor een volgende les, als inhoud of als werkvorm. Ik vind het soms zelfs wel lekker als het een

keer niet lukt, daar leer je van én je leert de leerling of de klas op een andere manier kennen."

En, gaan jullie nu voor een tweede podcast?

Maurice: "We hebben het wel over een vervolg gehad, niet noodzakelijkerwijs met ons, maar wel weer voor starters. Of het een idee is dat wij tweeën volgend jaar een podcast leiden met twee nieuwe startende leraren? Haha, dat zou een geniaal idee zijn, ja!"

Elisabeth: "Een van mijn ambities is om schoolopleider te worden. Dat komt mede door mijn deelname aan de podcast. Ik vind het heel erg leuk om na te denken over vraagstukken uit het onderwijs, en daarover in gesprek te gaan met anderen. En daar zijn podcasts heel geschikt voor, dus ja, ik houd me van harte aanbevolen!"

TIPS VAN ELISABETH EN MAURICE

- Doe alles wat je doet met de volste overtuiging.
- Leg het doel uit van een bepaalde opdracht en leerlingen zullen sneller geneigd zijn die serieus op te pakken.
- Als docent mag je je kwetsbaarheid tonen. Leerlingen mogen best weten dat je een mens bent.
- Probeer niet om het perfect te maken, maar probeer het interessant te maken.
- Zoek naar de juiste balans tussen relatie en prestatie.
- Ontvang je leerlingen altijd met een glimlach en open armen.

In Forum geven we ruimte aan overwegingen en opinies van mensen uit of verwant aan het onderwijs. Hun meningen zijn niet noodzakelijkerwijs die van de VO-raad.

Hoge werkdruk? Zet onderwijs- ambassadeurs in

Een tekort aan docenten leidt tot lesuitval, een toenemende werkdruk in het vo en de noodzaak om anders te organiseren. De inzet van onderwijsambassadeurs kan de druk verlichten, zeggen onderzoekers Lisette van Rossum en Mirjam Stroetinga op basis van een pilot bij twee Utrechtse vo-scholen.

Tekst: Lisette van Rossum en Mirjam Stroetinga

Als onderwijsministers Dijkgraaf en Wiersma dit voorjaar in een Kamerbrief oproepen om ideeën aan te reiken voor het oplossen van het nijpende lerarentekort, zijn er al tientallen onderwijsambassadeurs actief in de onderwijspraktijk. Het betreffende initiatief, dat in 2020 bij PCOU Willibrord begon als een experiment in het primair onderwijs, is uitgegroeid tot een Utrechts project van betekenis, met een bijbehorende stichting en nu een eerste pilot in het vo.

Een 'onderwijsambassadeur' is iemand van buiten die op vrijwillige basis gedurende een langere periode een halve of hele dag per week ondersteuning biedt bij het reilen en zeilen in de school. Met de inzet van dergelijke vrijwilligers wil Stichting Onderwijsambassadeurs bereiken dat de problematiek van het lerarentekort breder in de samenleving gedragen wordt.

Een uitspraak van een conrector van een van de pilotscholen laat zien dat de gevolgen van het lerarentekort in het vo niet onderschat moeten worden: "Toen ik hoorde van de pilot kon ik meteen 25 dingen bedenken voor een onderwijsambassadeur. Iets uitwerken, tabellen controleren ... gewoon dingen die uren en uren tijd kosten."

DE PILOT

Bij de start van het schooljaar 2022-2023 gaan tien onderwijsambassadeurs aan de slag in het vo. Ze komen uit diverse sectoren, zoals het bankwezen, de gemeente of het zakenleven. Naast de wens om de school te ondersteunen, hebben ze verschillende redenen om onderwijsambassadeur te worden. Sommigen helpen graag op de school van hun kind, anderen leren het onderwijs graag van binnenuit kennen omdat ze deze kennis kunnen gebruiken in hun eigen werk, of omdat ze zich willen oriënteren op een baan in het onderwijs. Een conrector van een van de betrokken scholen zegt: "We zien dat er krapte is op de arbeidsmarkt. Als je mensen voor dit beroep kunt interesseren, is dat supermooi meegenomen. Het is ook echt belangrijk dat we daar hard ons best voor doen".

Gedurende een half jaar tot een jaar lopen de onderwijsambassadeurs mee in de schoolorganisatie. Soms worden ze gekoppeld aan een docent of sectie en ondersteunen ze in de klas. Op andere momenten worden ze op schoolniveau ingezet, bijvoorbeeld bij het surveilleren, organiseren van buitenschoolse activiteiten of bij administratieve taken.

HET ONDERZOEK

Om grip te krijgen op de waarde die de inzet van de onderwijsambassadeurs heeft, werkt Stichting Onderwijsambassadeurs samen met onderzoekers van het lectoraat

Leren en Innoveren van lerarenopleiding Marnix Academie. Zij interviewen gedurende de looptijd van de pilot zowel zes van de betrokken onderwijsprofessionals als zes onderwijsambassadeurs. Beide doelgroepen worden, individueel of in kleine groepjes, afzonderlijk van elkaar digitaal geïnterviewd. Analyse van de video-opnames geeft inzicht in de meerwaarde die de betrokkenen ervaren. De eerste meerwaarde blijkt de aanwezigheid van extra handen in de school te zijn. Daardoor kunnen docenten zich focussen op wat zij als hun primaire taak zien. Een van hen zegt: "Ik vind surveilleren eigenlijk zonde van mijn tijd. De onderwijsambassadeur nam mijn surveillance over. Dat is direct werkdrukverlagend, want ik had ineens een blok van twee uur beschikbaar." Een onderwijsambassadeur zegt: "Je neemt gewoon werk uit

handen van mensen die het heel druk hebben. Zodat zij bezig kunnen zijn met waar ze mee bezig móeten zijn."

WERKPLEZIER

De onderzoeksresultaten laten daarnaast zien dat de inzet van onderwijsambassadeurs van meerwaarde kan zijn voor het werkplezier van onderwijsprofessionals. In een openbare les ('Fier', 2021) omschrijft lector Werken in Onderwijs Mieke Koeslag-Kreunen werkplezier als een goede balans tussen werkeisen en energiebronnen. Zij benadrukt het belang daarvan nu de werkdruk in het onderwijs ongekend hoog is.

In de interviews naar aanleiding van de pilot komt de aanwezigheid van de onderwijsambassadeur naar voren als een energiebron. Zo zegt een docent: "Ik vind het ook gewoon heel gezellig met de onderwijsambassadeur. Het geeft een fijne werksfeer." Een ander legt uit dat het prettig is "dat je met trots kunt laten zien: dit doen we hier elke dag, met deze groep mensen. Omdat het onderwijs best vaak negatief in het nieuws komt, is het heel leuk om

'Met onderwijsambassadeurs komt expertise de school binnen'

eens te kunnen laten zien dat het bijzonder en leuk werk is!” Bovendien lijken onderwijsambassadeurs een beetje rust te kunnen brengen in de hectiek. Zo zegt een docent: “Het levert de leerlingen een docent op die meer relaxt is, want ik weet gewoon: ik heb iemand als back-up.” Een ander vertelt: “Ik moest de afdelingsleider ergens over spreken en de onderwijsambassadeur kon even bij de klas blijven. Dat geeft rust in mijn hoofd. Je hebt wat meer bewegingsruimte.” Dergelijke rust kan ook voor leerlingen merkbaar zijn, benoemt een docent: “De onderwijsambassadeur had gesprekken met de leerlingen, niet alleen over het vak. Daardoor konden kinderen ervaren dat er tijd en ruimte was, dat er naar hen geluisterd werd. In de hectiek van de dag verdwijnt dat nog wel eens, terwijl dat het belangrijkste is van ons vak.”

BLIK VAN BUITEN

Voor de school, de docent en de leerling blijkt het bovendien van meerwaarde te kunnen zijn dat onderwijsambassadeurs de wereld van buiten de school in brengen. Een conrector legt uit: “Onderwijsambassadeurs kijken met andere ogen naar de dingen. Ze komen echt uit andere omgevingen en daarmee komt expertise de school binnen.” Een docent: “Als een leerling vraagt ‘Waarom moet ik dit doen?’, dan zeg ik ‘Omdat je voor je eindexamen...’. Maar mijn onderwijsambassadeur heeft toffe praktijkvoorbeelden. Dat is nuttig voor leerlingen die ‘struggelen’ met motivatie.”

Meerdere docenten ervaren dat de onderwijsambassadeur hen aan het denken zet over hun professioneel handelen. Een van hen zegt: “Ik moet nadenken over hoe ik de onderwijsambassadeur in ga zetten. Zonder dat ze iets heeft gedaan is ze van meerwaarde, want ik denk op een andere manier na over mijn les.” Hij gaat verder: “Als ik iets van haar vraag, gaat ze doorvragen. Ik moet een plan hebben en word daarop bevraagd.”

Een andere docent ervaart dat zijn onderwijsambassadeur inhoudelijk weet mee te denken: “Twee weten meer dan één. We kunnen samen sparren.” Andersom blijken onderwijsambassadeurs soms de kennis van binnen de school te benutten in hun eigen beroepscontext. Een onderwijsambassadeur zegt: “Er ging echt een wereld voor me open. Jongeren die geen motivatie hebben, docenten die zich zorgen maken... In de praktijk echt zien waar een docent tegenaan loopt, dat heeft meerwaarde voor mijn werk bij de gemeente.”

VOORWAARDEN

Het onderzoek verduidelijkt welke factoren voorwaardelijk zijn voor de meerwaarde van de inzet van onderwijs-

‘Je neemt werk uit handen van mensen die het heel druk hebben’

Lisette van Rossum is onderzoeker en onderwijsadviseur bij het Marnix Onderwijscentrum. Zij verzorgt scholingen aan onderwijsprofessionals in het voortgezet onderwijs en basisonderwijs.

Mirjam Stroetinga is onderzoeker en opleider aan de Marnix Academie. Zij helpt (aankomend) onderwijsprofessionals bij inclusie- en identiteitsvraagstukken en het samenwerken met ouders.

ambassadeurs in het vo. Zo is een energieke, communicatieve en initiatiefrijke houding van de onderwijsambassadeur onontbeerlijk. De onderwijsambassadeur moet veelal zelf zijn weg zoeken in de school. Een van hen zegt: “Je moet echt wel zelfstandig en proactief zijn. Er is weinig of geen tijd voor begeleiding.” Daarnaast is in de school informatie nodig over – en liefst een vast aanspreekpunt voor – de aanwezigheid en inzetbaarheid van de onderwijsambassadeur. Een onderwijsambassadeur: “Docenten moeten weten wat een onderwijsambassadeur is en kan betekenen. Dan kunnen ze de hulp vragen die ze nodig hebben.”

Succesvolle inzet van onderwijsambassadeurs vereist bovendien maatwerk. De behoeften van de onderwijsprofessional moeten goed matchen met wat de onderwijsambassadeur te bieden heeft. In de pilot was die match in één geval onvoldoende. De docent merkt dat ze steeds bezig is taken te verzinnen: “Iets bedenken dat voor mij werkdrukverlagend is en voor de onderwijsambassadeur interessant, is lastig.” Omdat dit haar werkdruk juist verhoogt, is deze samenwerking in goed overleg voortijdig beëindigd.

KRITISCHE ZOEKTOCHT

Op beide pilotscholen speelt het zoeken naar de juiste balans tussen de meerwaarde en de benodigde investering. Een conrector: “Ik moet wel echt goed de poortwachter spelen. Ik moet me steeds afvragen ‘Wie maak ik hier gelukkig door?’. Als het antwoord is ‘mijn collega’s’, dan is het okay.” De pilot laat ook zien dat voor succesvolle inzet van onderwijsambassadeurs doorlopende focus nodig is op de behoeften van de onderwijsprofessional. Daarnaast vereist de inzet van onderwijsambassadeurs dat kritisch wordt afgewogen welke taken niet-bevoegde professionals op zich nemen. De Onderwijsraad zegt hierover in het advies ‘Schaarste schuurt’ (2023, p.9): “Dit vereist wel een duidelijke inhoudelijke visie van schoolleiders en hun bestuurders op wie welke delen of aspecten van het onderwijs kan en mag verzorgen, en onder welke condities.”

Dit wijst op de noodzaak van een kritische dialoog binnen het vo over de inzet van de ‘extra handen’ die zo hard nodig zijn. Ook nodigt het uit om in het curriculum van de lerarenopleidingen aandacht te besteden aan het leren samenwerken met ondersteunende professionals in de beroepspraktijk.

→ Meer informatie: www.onderwijsambassadeurs.nl, of mail naar info@onderwijsambassadeurs.nl.

‘Ik weet gewoon: ik heb iemand als back-up’

VO ACADEMIE

VOOR DE PROFESSIONALISERING VAN
SCHOOLLEIDERS EN BESTUURDERS

Loopbaanleren: wat wordt jouw volgende carrièrestap?

Leidinggevend zijn er op alle niveaus! Team- en afdelingsleiders sturen hun teams in de school aan, directeuren en rectoren formuleren en bewaken op strategisch niveau de professionele cultuur en de onderwijskwaliteit, bestuurders fungeren als het boegbeeld en zorgen voor de bredere ontwikkeling van de visie en onderhouden contacten met stakeholders. De opdrachten die iedereen vanuit zijn eigen rol vervult zijn divers, en dit leidt tot een diversiteit aan leervragen.

Aandacht geven aan persoonlijke ontwikkeling op al deze niveaus is het uitgangspunt in het leeraanbod van de VO-academie. We hebben voor schoolleiders en bestuurders in verschillende loopbaanfasen een passend leeraanbod, waarin het leren van en met elkaar centraal staat. Zo maak je gebruik van de kennis, inzichten en feedback van collega’s, ervaren begeleiders en inspirerende sprekers.

Je wordt niet als schoolleider geboren – je ontwikkelt jezelf in je loopbaan zodat je het wordt. Docenten die zich willen oriënteren op een leidinggevende functie en willen ervaren wat een dergelijke positie inhoudt kunnen bij de VO-academie terecht. Oriëntatie biedt een solide basis om een weloverwogen keuze te maken! Ben je al begonnen als schoolleider? Dan kun je bij ons terecht voor het volgen van een traject aan de start van je nieuwe rol of deelnemen aan leertrajecten waarin je samen met collega’s in intervisie reflecteert op (actuele) vraagstukken.

Loopbaanoriëntatie is niet alleen belangrijk als je aan het begin van je carrière staat. Ook als ervaren leidinggevende is het zinvol je af te vragen hoe je verder wilt leren en groeien. Voor de ervaren schoolleider biedt de VO-academie onder een oriëntatie- en beginnerstraject aan om de stap naar de rol van bestuurder te faciliteren. En als bestuurder kun je bij ons een stevige impuls aan je professionalisering geven door te leren van andere schoolbesturen of sectoren in de vorm van collegiale bestuurlijke visitatie of intersectorale intervisie.

Dus wat wordt jouw volgende carrièrestap in jouw loopbaan? Scan de QR-code of bezoek loopbaan.vo-academie.nl en bekijk het aanbod van de VO-academie!

Voer voor interim-managers

Eric van 't Zelfde zette vanaf 2009 in zeven jaar tijd achterstandsschool Hugo de Groot op de onderwijskaart (niet alleen van hometown Rotterdam maar van heel Nederland), werkte vervolgens als directeur en rector op meerdere scholen, gaf mede vorm aan het televisieprogramma Dreamschool en strandde – voorlopig – na een hoog-oplopende ruzie met de MR als rector van het Drachtster Lyceum. Dit alles leverde een schat aan ervaringen op én een boek, waarin hij vertelt hoe je als (school)leider topteams kunt formeren, aan de hand van een door hem zelf ontwikkelde kleurenmethodiek. Daarin staat Groen gedrag voor succes, Oranje gedrag voor 'veel groei mogelijk' en Rood gedrag voor 'haast geen kans op succes, want toxisch'. Van 't Zelfde laat achtereenvolgens zien hoe je deze gedragingen kunt herkennen, hoe je ze in kaart kunt brengen in je school of team en hoe je ze effectief kunt beïnvloeden. Oftewel: hoe je van ongewenst naar gewenst gedrag gaat, en hoe je gewenst gedrag kunt behouden en waar mogelijk versterken. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat mijn eerste gedachte was: waarom wéér een kleurenmodel? We hebben er intussen toch wel genoeg! Bovendien, en dat vind ik kwalijker, mist deze benadering iedere theoretische onderbouwing. Ze is uitsluitend gebaseerd op de ervaringen van Van 't Zelfde. Dat wil zeggen dat andere gebruikers geen enkele garantie hebben dat deze methodiek bij hen net zo (goed?) werkt als bij hem.

Een ander bezwaar betreft de benadering die hij kiest: de oorzaak van problemen in teams ligt altijd bij mensen die van kwade wil zijn. Dat wordt vooral duidelijk in de hoofdstukken over Rood gedrag: daarin zien we telkens iemand die de boel verziekt en dat is volgens Van 't Zelfde steeds een kwestie van karakter. Dat er de laatste jaren genoeg literatuur verschenen is waarin een duidelijke relatie gelegd wordt tussen gedrag en de context waarin dat gedrag vertoond wordt, lijkt aan hem voorbij te zijn gegaan. Ook de sociale identiteitstheorie speelt in zijn benadering geen rol. De sterk sturende rol die hij voor (school)leiders voorziet, is eveneens een punt van aandacht voor de lezer die gecharmeerd raakt van de schijnbare eenvoud van Van 't Zelfdes methodiek. Die past niet bij de leiderschapsstijlen die door leidinggevendenden in het onderwijs van harte worden omarmd. Alleen bij interim-managers ligt dat anders. Voor hen is een sturende rol vaak een voorwaarde voor succes. Nog een laatste puntje van kritiek: Van 't Zelfde gebruikt het woord 'systeemdenken' voor een benadering die in alle andere kleurentheorieën 'blauw gedrag' heet. Systeemdenken is echt iets anders. Is er dan helemaal niets positief over dit boek te melden? Jawel: de prettige leesbaarheid en vele herkenbare casussen. Daar heb ik oprecht van genoten en dat zal vast ook voor de lezers van dit magazine gelden.

Eric van 't Zelfde
Code Rood
Hoe Oranje en Groen gedrag het succes in teams bepalen
ISBN 978 90 244 5729 8

Coaching

De overgang van opleiding naar werk is een cruciaal moment in iedere carrière. Onderzoek laat zien dat die overgang niet altijd even soepel verloopt. Dat leidt er onder meer toe dat (te) veel startende docenten het onderwijs al snel de rug toekeren. De Wilde en zijn collega-auteurs laten zien hoe het anders kan, door in te zoomen op de rollen en karakteristieken die elke goede coach moet hebben om 'de ideale begeleider' van (onder meer) professionals aan het begin van hun carrière te zijn. Ze presenteren daartoe een model van vier typen ondersteuning. Het boek bevat ook een zelftest voor coach en coachee.

Johan de Wilde, Wendy Nuis, Niels van der Baan, Simon Beusaert
Coaching op de grens van opleiding en werk
Gefundeerd begeleiden doe je zo
ISBN 978 94 014 9274 4

Talenten

Net als in voorgaande boeken begint Lencioni met een 'fabel': een fictief, maar realistisch verhaal rondom de zes werktalenten uit de titel en de manier waarop ze kunnen worden toegepast. Het zijn drie 'reactieve' talenten – reflectie, oordeelsvermogen en ondersteuning – en drie 'disruptieve': vindingrijkheid, aansporing en doorzettingsvermogen. In het tweede deel geeft hij een uitgebreid overzicht van de opzet en werking van het 'werktalentmodel'.

Patrick Lencioni
De 6 talenten voor soepel teamwerk
Voorkom frustraties en werk met plezier
ISBN 978 90 470 1713 4

Neurodivers

Ieder brein is uniek en dat wordt nergens zo duidelijk als op ons werk. Waar de ene collega gek wordt van veel vergaderen, heeft een ander juist behoefte aan regelmatige afstemming. Houdt de een het liefst kort, collega's nemen graag ruim de tijd om dingen te bespreken. Die verschillen zijn een enorme kracht: neurodiverse teams blijken tot dertig procent productiever te zijn dan homogene teams. Toch zijn onze werkomgevingen juist op homogene teams afgestemd. Schepers reikt met haar boek de tools aan om de volledige neurodiversiteit op het werk optimaal te benutten.

Saskia Schepers
Als alle breinen werken
Waarom ruimte voor neurodiversiteit op het werk goed is voor iedereen
ISBN 978 90 470 1724 0

Professionele identiteit

Hoe kun je professionele identiteit gebruiken in het beroepsonderwijs? Die vraag houdt een onderzoeksgroep onder leiding van Manon Ruijters al geruime tijd bezig. De resultaten van hun onderzoek worden gepresenteerd in dit boek, waarin het bekende PI-model verrijkt wordt met drie nieuwe 'identiteiten': beroepsidentiteit, ontwikkelidentiteit en leiderschapsidentiteit. Het zijn echter de praktijkcasussen die de boventoon voeren. In talrijke voorbeelden laten mbo- en hbo-docenten zien hoe zij in hun opleidingen met professionele identiteit werken.

Manon Ruijters, Gerritjan van Luin, Niek van Benthum, Désirée Bierlaagh en collega's
Stevig (leren) staan
Aan de slag met professionele identiteit in beroep en opleiding
ISBN 978 90 244 5841 7

'Welke overtuigingen belemmeren je in je denken?'

Jacqueline van Ewijk, schoolleider van de Democratische School Eindhoven/DOE040:

"Ik las dit boek voor het eerst toen het uitkwam in 2016. Peter Hartkamp verwoordt precies wat ik ook denk en voel als het om het huidige onderwijsstelsel gaat. In het boek ontkracht hij allerlei mythes. Waarom zijn kinderen bijvoorbeeld verplicht om naar school te gaan? In het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind staat dat je kinderen geen educatie mag onthouden, maar dat is niet hetzelfde als kinderen verplicht naar school sturen.

Ik ken Peter goed, hij heeft een democratische school in Amersfoort, en heb net samen met hem en andere democratische scholen overal ter wereld een resolutie geschreven voor de Verenigde Naties, waarin we de VN erop wijzen dat het verdrag in veel landen anders wordt geïnterpreteerd dan misschien bedoeld of gewenst is. Met kwalijke gevolgen, want veel kinderen functioneren slecht in het huidige Nederlandse onderwijssysteem. 'Het gedwongen onderwijs voorbij' bevestigt voor mij dat mensen snel geneigd zijn om een bestaande situatie te accepteren: 'zo is het nu eenmaal'. Terwijl het juist goed is om af en toe een time-out te nemen en te kijken of de status quo wel echt is wat je wilt. Welke aannames heb je, welke overtuigingen belemmeren je in je denken? In mijn school moedigen we kinderen aan om dergelijke vragen te stellen. 'Omdat het nu eenmaal zo is',

Mijn favoriet

Peter Hartkamp
Het gedwongen onderwijs voorbij
Een pleidooi voor het realiseren van de rechten van het kind binnen het onderwijs
ISBN 978 90 825 6410 5

is hier nooit een antwoord. Als je hier iets op school wilt veranderen, dien je een motie in en ga je op basis van argumenten met anderen het gesprek aan. Dat geldt voor de mensen die hier lesgeven, maar net zo goed voor de leerlingen. Misschien kan iets vandaag nog niet, maar kunnen we het morgen wel mogelijk maken."

Deze 15 collega's veranderen van baan

→ **Camyre de Adelhart Toorop** is in oktober gestart als bestuurder van de Purmerendse ScholenGroep. De afgelopen jaren was zij als projectleider, locatiedirecteur en directeur verbonden aan Spring High in Amsterdam.

→ **Linda Beijer** werkt sinds dit schooljaar als teamleider havo/vwo op OSG De Hogeberg op Texel. Zij werkte al op deze school als examensecretaris.

→ De nieuwe voorzitter college van bestuur van het Zone.college is burgemeester **Marianne Besselink**. Besselink is sinds 2015 burgemeester van Bronckhorst. Van 2006 tot 2010 was zij Tweede Kamerlid voor de PvdA en woordvoerder onderwijs. Besselink start op 1 januari in haar nieuwe functie. Besselink volgt **Karin Pullen** op, die inmiddels werkt bij zorgorganisatie Humanitas DMH.

→ **Berlinda de Boer** is begonnen als teamleider vwo bovenbouw voor OSG Sevenwolden locatie Fedde Schurer (Onderwijsgroep Midden-Friesland, OGMF). De Boer werkt al langer als leidinggevende voor havo/vwo bovenbouw, onder meer bij rsg De Borgen in de provincie Groningen.

→ **Rémy Brenkman** is met ingang van 1 januari 2024 benoemd als afdelingsleider havo tweede fase van de locatie Quintus van het Dr. Nassau College. Brenkman werkt momenteel als teamleider bij het Vechtdal College in Ommen, waar hij de vwo-afdeling onder zijn hoede heeft.

→ Sinds 1 november is **Judith Gerritsen** de nieuwe directeur van Havo De Hof in Amsterdam (Zaam). Zij was hiervoor teamleider havo en vwo bovenbouw op het Ir. Lely Lyceum in Amsterdam Zuidoost. Gerritsen is de opvolger van **Jessica Jensen**, die is gestart als directeur van Compaaen VMBO in Zaandam.

→ Vanaf 1 december is **Jurriaan Govaart** directeur-bestuurder van de St.-Jozef mavo in Vlaardingen. Govaart werkte als teamleider op de school en was tevens al lid van het managementteam.

→ **Veronique Hermans** is vanaf 1 november rector van het Stedelijk Gymnasium Arnhem (Quaaraam). Zij werkte hiervoor als directeur havo/vwo op het Merletcollege in Cuijk, Grave en Mill.

→ Op de Campus VO Eemsdelta in Appingedam (Voortgezet Onderwijs Noord-Groningen) werkt **Marloes Mertens** per 1 december als teamleider voor de afdeling havo/vwo onderbouw. Zij werkte in het basisonderwijs, eerst als leerkracht en later als schoolleider en meerscholendirecteur van verschillende basisscholen in de provincie Groningen.

→ **Willem Punt** is de nieuwe rector-bestuurder van het Vlietland College in Leiden. Hij werkte voorheen als directeur-bestuurder van de St.-Jozef mavo in Vlaardingen. Punt volgt **Mathieu Arnouts** op, die bestuurder is geworden in het po, bij Panta Rhei in Leidschendam en Voorburg.

→ De bestuurder van Stichting Waerdenborch, Marcel ten Vergert, heeft **Marye Teunis-Top** benoemd tot directeur onderwijs en **Rob te Riele** tot directeur organisatie met ingang van dit schooljaar. De directeurs zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de locaties in Holten en Goor. Teunis-Top was voorheen teamleider op De Marke van het Etty Hillesum Lyceum in Deventer. Te Riele was directeur havo/vwo op De Waerdenborch.

‘In mijn nieuwe baan komt alles samen’

Mijn overstap

Barbara Gubbels is net gestart als directeur-bestuurder van het Samenwerkingsverband VO Noord-Kennemerland. Zij werkte tot 1 november als directeur van Aeres vmbo in Lelystad. ‘Een dekkend aanbod is echt mijn speerpunt nu.’

en casemanager passend onderwijs. In mijn functie nu komen veel dingen die ik heb gedaan en heb geleerd samen.”

Wat laat je achter?

“Aeres vmbo Lelystad is een prachtige school die goede zorg verleent, met een gedifferentieerd onderwijsaanbod. Dat het een groenschool is, helpt heel erg. De praktijkvakken spreken veel leerlingen aan en dan gaat het leren ook makkelijker. Op het vmbo heb ik gemerkt dat docenten, mentoren en de teamleider zorg of zorgcoördinator er echt toe doen voor leerlingen. Zij kunnen het verschil maken voor de stappen die leerlingen maken.”

Waar ga je aan werken in je nieuwe baan?

“Inclusief is niet zomaar een woord, het is een doel en daar moeten we met elkaar op inzetten. In het vso heb ik bijvoorbeeld gemerkt dat leerlingen prima een regulier diploma kunnen halen, mits de betrokken

scholen echt samen optrekken en bereid zijn hun trots opzij te zetten. Dan staat de naam van je school maar niet op een diploma. Ik ben nu bezig om mijn netwerk flink uit te breiden. In deze regio maak ik kennis met veel nieuwe professionals, bij gemeentes, besturen en scholen. Ik ken ook al een aantal mensen uit mijn tijd dat ik in het DB van het TL-platform zat. De gesprekken op dit moment zijn vooral gericht op een dekkend aanbod, dat is echt het speerpunt voor ons nu.”

Advertenties

20 MAART CPC CONGRES VEERKRACHT

Spant! Bussum

Hét pedagogisch congres voor professionals in onderwijs en opvoeding

Met onder anderen: Journalist, schrijver en antropoloog: Joris Luyendijk

Cabaretier: Najib Amhali

Kinder- en jeugd-psiater in het UMC: Floortje Scheepers

Leraar en pedagoog: Marcel van Herpen

Kijk hier en kies uit alle lezingen, workshops, voorstellingen, interviews en een laboratorium! www.centrum pedagogisch contact.nl/congres

Of scan de QR-code

CPC Centrum Pedagogisch Contact

@centrum pedagogisch contact

Mijn Veilige School

22 workshops voor studiedagen

Lastige klassengesprekken (gratis)

Pedagogisch tactvol handelen

Moeilijke oudergesprekken

Agressie deëscaleren

Collegiale feedback

Werkdruk verlagen

Mindful werken

Differentiëren

enz.

www.workshopsvoorstudiedagen.nl

VRAAGBAAK

Tekst: Bart van Aalst

De vrijwillige ouderbijdrage

Leden van de VO-raad kunnen met al hun vragen over onderwijs- en werkgeverszaken terecht bij de Helpdesk VO. Ditmaal: wat houdt de aanscherping van de wet vrijwillige ouderbijdrage in? Zorgt deze voor antwoorden of juist meer vragen?

In augustus 2021 is nieuwe wet- en regelgeving over de vrijwillige ouderbijdrage van kracht geworden. Die bepaalt dat leerlingen van ouders die de vrijwillige ouderbijdrage niet (willen of kunnen) betalen, niet mogen worden uitgesloten van activiteiten die door de school worden aangeboden, zoals excursies, schoolreizen, buitenlandreizen en museumbezoek. Sindsdien worstelen scholen met de vraag hoe ze moeten omgaan met de regels. Voor welke zaken mogen ze een vrijwillige ouderbijdrage vragen en voor welke niet?

DE AANSCHERPING

In september 2023 heeft het ministerie van OCW hierover een factsheet uitgebracht. Daarin zijn de betreffende zaken en activiteiten in verschillende categorieën ondergebracht. De meeste van deze categorieën waren al bekend: activiteiten binnen het verplichte onderwijsprogramma (per definitie uitgesloten van een vrijwillige ouderbijdrage), lesmateriaal, persoonsgebonden materiaal en elektronische informatiedragers. Hieraan is nu een categorie toegevoegd met zaken die buiten het verplichte onderwijsprogramma vallen, maar waarvoor wel een vrijwillige bijdrage gevraagd mag worden.

NIEUWE VRAGEN

Deze aanscherping heeft bij scholen vooral nieuwe vragen opgeroepen. Mag een school bijvoorbeeld een vrijwillige ouderbijdrage vragen voor het gebruik van een kluisje, de wifi, de fietsenstalling, voorgeschreven sportkleding tijdens de gymles of de printer? Daarop geven de factsheet en eerder verschenen documenten geen duidelijk antwoord. Daarom hebben de VO-raad en andere werkgeversverenigingen het ministerie en de inspectie om een nadere uitwerking verzocht.

NIEUWE ANTWOORDEN (?)

Uit het antwoord blijkt dat het ministerie en de inspectie onderscheid maken tussen zaken die door de school worden opgelegd en zaken die de leerling op eigen initiatief onderneemt. Voor het gebruik van een (fiets)kluisje mag bijvoorbeeld geen ouderbijdrage worden gevraagd, want dat is opgelegd door de school. Wel mag de school voor een kluisje een borg vragen die kan worden ingehouden als de leerling de sleutel kwijtraakt of de kluis beschadigd is, want dan gaat het om het handelen van de leerling. Voor het gebruik van wifi, bibliotheek of de fietsenstalling mag in zijn algemeenheid geen ouderbijdrage worden gevraagd, omdat deze zaken nodig of zelfs essentieel zijn om onderwijs te volgen. Bij printen geldt dat doorslaggevend is of de leerling zelf iets wil printen of bijvoorbeeld een schoolopdracht of werkstuk op papier moet inleveren. In het laatste geval ligt het voor de hand dat de printkosten voor de school zijn. Bij excursies is de vraag of de activiteit binnen het verplichte onderwijsprogramma valt. Alleen excursies die niet binnen de wettelijke onderwijstijd vallen, komen in aanmerking voor een vrijwillige ouderbijdrage. Denk aan

museumbezoek of 'pleziertrippies' naar een pretpark of dierentuin. Als de excursie binnen de onderwijstijd valt, moeten de kosten worden meegenomen in de begroting.

EN ALLE ANDERE GEVALLEN?

Op de website van de VO-raad staat een lijst met zaken waarvoor op grond van de nieuwe factsheet geen vrijwillige ouderbijdrage mag worden gevraagd. Deze lijst is echter niet uitputtend. Scholen zullen nog steeds zelf per geval moeten bekijken of het onder de aangescherpte regelgeving valt. Het is aan te raden daarbij de vragen te stellen die ook ten grondslag liggen aan de categorisering in de factsheet. Valt de betreffende excursie wel of niet onder de verplichte onderwijstijd? Houden de kosten verband met noodzakelijke of essentiële voorwaarden om onderwijs te volgen of vloeien ze voort uit eigen handelen van de leerling? <

OOK EEN VRAAG?

Stel je vragen over onderwijs- en werkgeverszaken bij de Helpdesk VO, via een online formulier op www.vo-raad.nl/helpdeskformulier.

Salaris al lang niet meer de belangrijkste drijfveer voor leraren

Lerarentekort en werkdruk zijn hot topics, maar wat zoekt de leraar van nu écht in een nieuwe baan? Het gaat niet meer alleen om salaris, maar juist om werksfeer en groeikansen. Hoe speel je daar als leidinggevende of HR-medewerker slim op in? We hebben een paar handige tips voor je!

→ **Promoot ontwikkelingsmogelijkheden:** laat de groeimogelijkheden binnen je onderwijsinstelling opvallen. Bespreek mentorprogramma's, trainingen en workshops, en geef voorbeelden van leraren die zich binnen je organisatie hebben ontwikkeld. Toon aan dat je organisatie investeert in de professionele ontwikkeling van haar medewerkers.

→ **Gebruik echte verhalen:** in plaats van algemene teksten, deel echte verhalen van leraren die in jouw onderwijsinstelling werken. Laat hen hun ervaringen delen over hoe de school hen heeft geholpen hun professionele doelen te bereiken en hoe ze omgaan met de uitdagingen van het onderwijs.

→ **Transparantie over onderwijsvisie:** geef in je vacatureteksten inzicht in de onderwijsvisie en -missie van jouw onderwijsinstelling. Laat potentiële kandidaten zien waar jouw school voor staat en hoe ze kunnen bijdragen aan het realiseren van die visie.

Als leidinggevenden en HR-professionals in het onderwijs heb jij de mogelijkheid om het verschil te maken in het aantrekken en behouden van getalenteerde onderwijsprofessionals.

Lees hier meer tips over het aantrekken van leraren.

Voor leraren is het salaris steeds minder vaak de voornaamste reden om op een vacature te reageren. Hoe is de sfeer op school? Welke ontwikkelingsmogelijkheden zijn er? En wat wordt er gedaan om de werkdruk draaglijk te houden? Dat zijn de kwesties waar leraren zich in 2023 mee bezig houden. Toch zien we deze verschuiving niet terug in de vacatures van de meeste scholen: uit de inventarisatie van Neerlandistiek blijkt dat maar 3% van de vacatures laat zien dat scholen de werkdruk voor hun leraren in goede banen proberen te leiden. Wat kunnen leidinggevenden en HR medewerkers doen om weer nieuwe leraren aan te trekken?

De nieuwe prioriteiten van leraren

We zien een verschuiving in de prioriteiten van leraren, vooral wanneer we kijken naar wat zij belangrijk vinden als ze solliciteren. Hoe gaat een school bijvoorbeeld met werkdruk om: stimuleert ze een evenwichtige werk-privébalans? Wat doet

de school om dat evenwicht te bewaren? Ook worden leraren steeds ambitieuzer; leraren zijn over het algemeen zeer nieuwsgierig en gedreven om te groeien en ontwikkelen. Vaak willen ze leren over innovatieve onderwijsbenaderingen en hun vaardigheden verder ontwikkelen om goed onderwijs te bieden aan hun leerlingen. In hoeverre biedt de school hier mogelijkheden voor? Bieden zij zelf scholing of maken ze budget en tijd vrij voor leraren om zelf scholing te volgen?

→ Benadruk het welzijn van de leraar:

neem in je vacatureteksten op hoe je onderwijsinstelling zich inzet om de werklust van leraren te verminderen. Beschrijf specifieke maatregelen zoals administratieve ondersteuning, redelijke werken en mogelijkheden voor flexibel werken. Laat zien dat je begrijpt dat een gezonde werk-privébalans essentieel is voor het welzijn van leraren en hun effectiviteit als docent.

Binnen een week je eigen academie in je eigen huisstijl.

Dat wíl je.

**MAAK KENNIS MET E-WISE TOTAAL:
HET COMPLETE LEERPLATFORM VOOR JOUW ORGANISATIE**

- ✓ Je voelt je gelijk thuis in je eigen leeromgeving met eigen huisstijl
- ✓ Iedereen heeft toegang tot het complete E-WISE cursusaanbod
- ✓ Je kunt zelf bijeenkomsten plannen en leerlijnen ontwikkelen
- ✓ Je bouwt een kennisbank op door eigen content toe te voegen
- ✓ Je hebt altijd inzicht in de professionalisering van je team

Meer weten?
Vraag een demo aan

e-wise.nl/totaal

Online nascholing
voor onderwijsprofessionals

e-WISE

Good To Know